

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto II.

V Celovec, 1. julija 1882.

Štev. 7.

Zvezdana.

Roman. Pisal Anton Koder.

(Dalje in konec.)

Sedemnajsto poglavje.

Bilo je vse kakor med zadnjimi dogodki na Radovji. Enoglasno je tekala in se glasila zabrdska žaga, voda je šumela tako kakor nekdanj ondi ob jezu, in Pipec je sedel na žagiščnem vozu ter premišljeval o življenji in — pijači.

Vendar pazno opazovalčevo oko bi bilo na prvi pogled spoznalo, da ni istega veselja več v gorskem zakotji kot minole čase in da je pri Draganu mnogo izpremenjenega. Gosposka družina se ne zbira več tam kakor nekdanj; mlada Vida ima sem ter tja objokane oči, stare gospe s Pasjaka ni več ondi videti, in Vratislav ostaja po cele dneve od doma.

Mnogo na boljšem pa je odslej zabrdski žagar in mešetar Pipec; dobre volje je vedno, pogosto obiskuje krčmo in novcev mu nikdar ne pomanjkuje.

Nekteri hočejo celó vedeti in trdijo, da je Pipec v velikej časti, da sprejema gosposke goste in da se z grajskim pisarjem dobro umeta, kajti več potov zapored so že videli isto čmerikavo gosposko vrano korakati proti samotnej žagi. Poslednje je delalo precej preglavice radovednim vaščanom, ker si niso mogli takove žagarjeve imenitnosti prav tolmačiti. Neki so dejali: po nemško ume žagar jezik majati in pretkan je kot cesarski minister, zato ga spoštuje gospoda; drugi so trdili, da ni nič posebnega, če je prijatelj z onim starcem; tretji so zabičevali, da ni bajè posebno koristno bratiti se z gospodo, da se njej ne pride lahko do živega, pa da jej ne gre zastonj kakov denar izpod palca.

A naj bode temu kakor hoče, istina je, da sta se poprijateljila grajski pisar in Pipec, in ker sta bila oba sebičneža, morala sta tudi imeti važnih uzrokov zató.

Pozno je že bilo nekega večera, ko se oddrignejo duri žagarjeve kočice in stopi vá-njo gosposki oblečen človek ter sede žagarju nasproti. „Hudiča, časa je bilo dovolj. Če bi bil ti mož beseda, lahko bi bil izpolnil svojo obljubo; tako pa si baba in uničiš vse s svojo prokletu boječnostjo,“ huduje se prišlec — grajski pisar nad Pipecem in meri nevoljno svojega nekako iznenadnega tovariša.

„Jeziti se ne in kleti, gospod grajski! Tega ni potreba. Pipec je mož, pravi mož in kar reče, izpolni, kakor bi z žrebljem pribil. Dane besede ne taji in ne pozablja nikdar. A povém vam, to pot bi se bilo skoro moralo poslednje zgoditi. Prokletu mnogo truda me je stalo izpolniti vašo prošnjo. Isti doktorski mladič se zdajci ženi, to si zapomnite. Dan na dan sedi na Zabrdji in zaklepa svoje shrambe varno za seboj. Lagati sem moral in se hliniti, da sem skrivaje dobil od Vide ista zdravila, ki ste jih zahtevali. Sam vrag vedi, kako se že imenujejo, brez vašega lističa bi jih ne bil vedel najti v doktorjevej lekarnici. Pa to sem radoveden, čemu vam bodo ista zrnica, prida niso ali kali. Bolnika nimate v gradu razvèn grajščakinje in to zdravi doktor sam; vsak dan se vozi k njej in take sile jej tudi ne bode.“

„Dejal sem ti že, da jih zá-se potrebujem, Pipec. Ker pa z Vratislavom, ali kako se že doktor zove, nisva posebna prijatelja, nočem, da bi me zdravil on. To pa si zapomni, glavo ti ubijem, če komu zineš besedico o tem, kar sem te prosil. In tega ti ne bode žal; Pipec, ti še ne poznaš grajskega pisarja, a spoznal ga bodeš.“

Izgovorivši poseže pisar po zavitku, kterega mu Pipec nasproti moli, razpečati ga in pravi:

„Tako, ti si pravo zadel. To so zdravila, ki pomagajo gotovo nekemu ali še mnogim. Poglej še tu doktorjevo ime in njegov pečat. Izvrstno, izvrstno, Pipec, pridušim se ti, da nama še tá-le zavitek lahko pridobi mnogo pijače, veselih ur, in če ne tega, vsaj nekemu: rešenje zaklete prisege.“

Pipec zija od samega začudjenja in ne more umeti pisarjevih besed. Kaj pa bi bilo tudi posebnega v onem zavitku, kterega si je sam skrivaje iz doktorjeve lekarne izposodil in storil grajskemu pisarju dobrotu, kakor sam trdi. Sile bajè ne bode. Gospoda je lahkoverna in zaupljiva, da ne tega, misli si naposled Pipec, ko svojemu tovarišu po ozkej brvi ob jezu sveti.

Temna je bila ista noč, in naš pozni potnik je težko ubiral slabo stezo od Radovja proti Pasjaku.

Več potov je postal, pogledal v oblačno nebo, zaklel, dvignol pest in govoril sam s seboj:

„Dan se nagiblje, ura se bliža, kar je zakleto, mora se izpolniti, zdaj ni vrnitve, zdaj je prepozno. Ugodna prilika se mi tudi smeji.

Hudiča, kakor ogenj v streho tako se raznese nekega dne glas: Križajte, pogubite ga, morilec je, hudodelec zaradi kopice novcev nad osebo, katere je toliko hvale dolžen. Ha, ha, izvrstno, to je prav. In starec se spomni tedaj morda tudi mene, v misel mu pride prijatelj nekdanjih dni, kteremu je zastrupil življenje, akoravno ne brez uzroka, a vse eno. Moje geslo je maščevanje do zadnjega vzdihla. Nož zoper nož, to je pravi boj, zadnji boj človeku, ki nima ničesar več izgubiti. A pri njem je drugače. Čuti naj, kaj je maščevanje moža, ki je vržen iz sredine človeštva, brez upa, brez radosti, brez časti. Ne, istina ni to. Veseli me še, veseli me maščevanje nad onimi, ki so krivi, da sem zabredel tako daleč, in to je: stara grajščakinja in on. Naj se pokorita, naj trpita zdaj zaradi tega obá.“

Tako je govoril grajski pisar isti večer na poti v mračnem gozdu. Prišedši pred grad sede na kamenito klopi na dvorišču in podpre glavo. „Nemesis, čudna Nemesis!“ vzdihne potem. „Pred dvajsetimi leti sem sedel tu in zrl v to krasno okolico, ki je bila toliko kakor moja. Zmagovalec sem tu slonel, in moj tekmeec je begal po tujini. Dvajset let, kratek čas in kako dolg! V tem so se zamenjale uloge. Jaz sem na njegovem in on na mojem mestu. A tako urno si ne dam žezla izviti iz rok. Bombo, strašno bombo vržem v njegovo družino, ki razruši vse, in če ugonobi tudi mene, nič ne dé. Sladko je počivanje po delu, veselo slovo, če velja dana beseda tako gotovo, kot bodo iznenadili in pretresli njega — moji maščevalni topovi.“

Osemnajsto poglavje.

Stara grajščakinja na Pasjaku zadnji čas resno obdi.

Nenadoma in v noči pokličejo zopet njenega mladega doktorja v grad. On spozna, da je njeno stanje jako kritično, a njegove zdravniške izkušnje premajhne, da bi vedel kaj izdatnega svetovati. To naznani grajskemu najemniku ter meni, da bi bilo dobro poklicati še kakovega drugega zdravnika iz mesta v posvetovanje, kajti bolničin stan se mu dozdeva jako sumljiv in nepričakovano izpremenjen.

Začudi se Vratislav, ko čuje, da je vse to že oskrbel grajski pisar in da že doktorja iz mesta jutre pričakujejo.

Neprijetno zadenejo te besede Vratislava. Ne zaupajo mu torej prav grajski ljudje, na tehtnico se poklada njegova vednost. In ta posel prevzemajo oni, ki niso sicer skrbeli za bolnico, oni človek, ki je bil vzlasti njemu ves čas odljuden, do kterega čuti posebno antipathijo, dasi ne vé prav za prav, kaj je temu uzrok.

Grajščakinji postaja med tem vedno slabejše. Zavest jo zapusti, blesti jame in upanja ni mnogo, da še preživi bodočo noč.

V takej nevarnosti ukaže Vratislav napreči voz in odpelje se sam, kakor urno je le mogoče, v mesto iskat bolj izvedene moči.

Ista noč mine in poldrugega dopoldne, a bolnici ne odleže, in niti prvega zdravnika niti drugega ni iz mesta, in tudi Vratislav se ne vrne. Vse strmi, vse je v največjem neredu. Proti poldne se pa ustavi pred gradom kočija, iz nje stopi grajski pisar in odkaže mestnemu doktorju bolničino sobo.

Doktor najde bolnico že s smrtjo borečo se, brez zavesti. Hitro popraša po njenem prvem zdravniku in po zdravilih, ki so se rabila.

Odgovori se mu, da se je odpeljal doktor Dragan v mesto izdatnejše pomoči iskat, in pokažejo njegova sedanja zdravila.

Doktor se ozre v mali zavitek na bolničinej mizi, bere napis, pogleda prvotni pečat, — zbledi in roka se mu trese. Urno pokliče grajskega najemnika, pové mu nekaj skrivnostnega na uho, strmenje se bere obema na obrazih in nihče ne vé, kaj to pomeni.

In zopet se napreže v največjej naglici grajski koleselj, vá-nj sede pisar in se odpelje v silnem diru proti bližnjemu trgu in dalje proti glavnemu mestu.

Kmalu potem preleže nekoliko bolnici, zavest se jej povrne. Poslednjega se ima bajè zahvaliti modrosti mestnega zdravnika.

Proti večeru se še le vrne pisar iz mesta, in cesarski komisar deželne sodnije z dvema varuhoma javnega mirú stopi iz kočije. Mestna komisija se napoti k bolnici, in zdaj se ondi prične skrivna seja z zdravnikom. Grajščakinja se vpraša, kdo jej je zapisal in dajal zdravila, in ona pritrdi nič slabega slutéc, da jo je zdravil le doktor Dragan, njen mladi znanec iz Radovja.

Med tem ko se vse to sodnijski protokoluje in pokličejo priče, ki potrdijo izpoved grajščakinje, vrne se Vratislav. Med potem v mesto je obolel sam, dva dni se je moral zdraviti in ko naposled zve, da je že došel drugi zdravnik na Pasjaku, vrača se sam.

Ko stopi v bolničino sobo, pokliče ga cesarski komisar, njegov nekdanji sošolec in tovariš na Pasjaku, Skovir, pokaže mu zavitek z zdravili ter ga vpraša, ali mu je znano to zrnice, pečat in podpis. Vratislav pritrdi, a ne more umeti, čemu takovo vprašanje, in kako je prišel najhujši strup iz njegove lekarne v bolničino sobo.

„Pritrdili ste, gospod doktor, in sodili se sami,“ povzame resno potem komisar. Primoran sem torej v imenu cesarske postave prijeti vas, kajti vse okoliščine kažejo, da ste hoteli s strupom odpraviti grajščakinjo in pridobiti svoje nevesti zapisano ogromno dedščino.“

Trenotek pozneje odpeljejo doktorja Dragana, in zdravnik naznani bolnici, da ni več nevarnosti, kajti oteta je z nasprotnim lekom sedanjih

otrovajočih zdravil, — ktera jej je zapisal njen mladi znanec in prijatelj, doktor Dragan.

Po gradu in po okolici se raznese kakor ogenj novica, da so ugrabili mladega doktorja, da je grajščakinja zastrupljena bajè zaradi dedšine in da nima neki tudi gospod z Zabrdja čistih rok pri tem, da je v nesramnej zvezi z mladim hudodelcem.

In v resnici še isti večer primejo tudi gospoda Kolovskega in ga odpeljejo z doktorjem vred v glavno mesto.

Vse Radovje je bilo tedaj vznemirjeno. Tako strašne novice še ni bilo nikdar čuti v gorskem zakotji. Mladi doktor — morilec, dobrotni stari gospod — njegov skrivni drug, to je strašno, nemogoče!

Le eden se je smehljaj v tem nenadnem prizoru. Bil je Skovir, cesarski komisar, isti človek, ki se je nekdanj čutil tako ponižanega pred svojim prijateljem, zasmehovanega od nežne črnolaski. In zdaj je sedel visoko na prestolu in zrl ponosno na pogubo svojih znancev, na izpolnitev zakletega svojega maščevanja. Več ni zahteval, odškodovan je bil dovolj.

Devetnajsto poglavje.

Bilo je kaka tri leta pozneje. Zadnji sneg se je tajal daleč na jugu na črnogorskih pečinah, in razplamtel je zopet — boj, sveti boj za „krst in slobodo zlatno“ med polmesečem in jugoslovanskimi junaki.

V lesenej kočji je sedel v istem času proti večeru črnogorski častnik pri kupici črnega vina. Oziral se je pogosto skozi malo okno po strmini, kakor ko bi bil nekoga pričakoval.

Še le ko jamejo daljni gorski velikani žareti v zadnjih solnčnih žarkih, čujejo se konjska kopita in skozi škripajoče duri stopi sivolas junak rekóč: „Gospod doktor, zdaj le jih peljejo ujetnike, lepo krdelec jih je, in celó en častnik je med njimi.“

Kmalu potem se ustavi pred samotno kočjo množica ujetih turskih vojakov, spremljana od črnogorske straže, kajti bilo je tu prvo prenočišče na transportu v glavno mesto. Častniku se odkaže sedež poleg ognjišča, ostalim pa s slamo nastlan prostor na nasprotni strani.

Prejšnji pivec se zdajci predstavi častniku kot knezov zdravnik, odposlan na mejo ranjenikom na pomoč in ki v takovem poslu ne loči sovražnika od prijatelja.

„Hvala lepa, gospod, razvèn mene je zdravo vse. A to je malenkost. Na desnici me je zadela krogla in mi prestrelila dlan. Kmalu bode dobro in ko bi tudi ne bilo, nič ne dé, ponosen sem na take neprijetnosti.“

Te besede je govoril častnik v pol umevnej srbščini, potegol fes globje na oči in zrl moléč v plameneči ogenj na ognjišči.

„Hudiča, to mi je pravi junak, ki bi delal čast vsakej vojski, ne

le prokletim Turčinom,“ pravi zdravnik polglasno v francoščini, da bi ga častnik ne umel; potem zapali novo cigareto in tudi častniku eno podá v znamenje posebnega spoštovanja. Ko se prijetni tobakov dim proti zakajenemu stropu dviguje in gospodar pivcema kupi napolni, nadaljuje zdravnik v srbsčini:

„Pokažite mi rano, tovariš!“

„Hvala, ni potreba; malenkost je in brez nevarnosti. Samo to mi je neprijetno, da sem izgubil zaradi tega svobodo in sem primoran iskati prenočišča na tujej zemlji.“

„Čudno, čudno, neumljivo! Zanimiv možak to, nenavadne mere,“ misli si zdravnik in obrne kakor osramočen, da častnik tako malo njegovej dobrej volji zaupa, govorico na drugo stran.

„Vi niste rodом Otomanec, tovariš, če ne zamerite,“ vpraša črez nekoliko časa zopet zdravnik in uprè nekako ostrejše svoje oči v častnika.

„Kdo Vam je to rekel? In ko bi tudi ne bil, vse éno. Z navdušenjem sem se bojeval v boji, iz kterega me je rešila prokleta osoda. In kdor dela tako, kakor jaz, kdo bi mu oporekal, da ni prijatelj svojemu gospodu, ali pa bolje rečeno sovražnik svojega bitja.“

Zadnje besede je govoril častnik s trpkim naglasom in gledal topo pred se.

„Filosof po izkušnji, gotovo neprijetnej izkušnji, kakor vidim, prijatelj, in do takovih ljudij imam največ spoštovanja in sympathije, torej tudi do vas; ne zamerite, da se vam vsiljujem s svojo odkritosrčnostjo,“ odvrne mladi zdravnik in starejšemu možu desnico podá.

„Hvala lepa, mladi znanec. Preveč prijaznosti, preveč odkritosrčnosti tujeu po mislih, rodu in — izkušnjah. Ohranite svoje prijateljstvo tovarišem, oni ga vam lahko povračajo z nasprotno ljubeznijo.“

Tihota nastane po teh besedah. Plameneči ogenj na ognjišči jame polagoma umirati. Od vhoda sem se čujejo posamezni polumevni sanjski glasovi spečih ujetnikov in koraki nočne straže zvonaj pred durmi.

Tudi stari častnik podprè glavo v dlan in jame dremati, ne menéč se dalje za mladega tovariša.

Enkrat vzbujena radovednost in domišljija se pa ne dá v naglici zatreti. O tem se prepriča tudi zdravnik. Iz popotne torbe vzame torej zapečaćeno buteljo, natoči vnovič kupo in jo častniku podá rekóč: „Prijatelj, na trdej klopi je slabo ležišče. Osladiva si nocójšnja noč v pijači, jutre ob tej uri sva v glavnem mestu in ondi sem vam za pošteno postrežbo porok.“

„Ne potrebujem, ne potrebujem. Dejal sem že, da preklinjam nesrečni dan svoje rešitve iz bojne nevarnosti. Preveč čutim moči v sebi, preveč, da bi se po naravnej poti razdrobilo moje bitje.“

Tako se vsled pijače razvname zopet govorica, in v vinu je odkritosrčnost, tožba in tolažba.

Starca se jame kmalu vinska kaplja prijemati in s pijačo se začne tudi tajati njegova skrivnostna mračnost.

„Ker ste mi že tako prijazen tovariš ter me imenujete prijatelja, smem se tudi nekoliko okoristiti z vašim prijateljstvom. Jaz ne bodem dolgo, to čutim dobro in slutim, da se mi rana ne zaceli. Vendar še imam nekaj važnega opravila v tujini na severji, in to mi morda še lahko nekaj vi opravite.“

„Na severji, prijatelj — jaz sem torej uganil, vi niste Otomanec — vi ste —“

„Beduin, brez doma, brez mirú,“ seže starec v besedo in kakor v pomoč zgrabi zopet za kupo.

„Nič ne dé, nič ne dé,“ nadaljuje potem. Pustiva vse drugo na stran, le malenkosti, moje zadnje prošnje mi ne odrecite! Povém vam, ondi nekje daleč za gorami mi še živi nekov znanec, prijatelj, — ne, tako ga ne smem več imenovati, — s katerim še imam nekov račun poravnati — in ker mi tega ni več mogoče, prepustim to vam.

Pri teh besedah poseže na prsi in razkrije neke skrbno shranjene papirje.

„Dobro vém, da ko me privedó v glavni stan, odvzemo mi te listine,“ pravi potem. „Izročim jih torej vam. Zapisano je na tanko, čegave so, in ako jih ne morete odposlati na pravo mesto, uničite jih; one pa, ktere imajo občeno veljavo, pa ohranite zá-se, če hočete.“

Zopet je jel ogenj na ognjišči ugaševati. Skozi tramovo počó v steni pa je že pogledovala juterna zora v kočó, starcu je jela lezti glava na prsi, in nekaj trenutkov pozneje je omahol na klof in zaspal.

Še le ko stražnik v kočó stopi in naznani, da ima povelje odpeljati ujetnike, zbudi zdravnik starega častnika.

„Že jutro, tako rano,“ mrmra častnik in si mane oči, kakor da bi si ne mogel domisliti, kako je prišel v to nenavadno družčino.

„Pa pojdimó, pojdimó dalje!“ pravi potem in natakne fes nekako ponosno na glavo.

„In jaz vas spremljam, prijatelj,“ oglasi se zdajci zdravnik, voščéč tovarišu dobro jutro.

„Vi greste z menoj, čemu to?“ pravi starec in uprè v soseda nekako ostro svoje oči, kakor da bi si premišljeval, ali je vreden nočni znanec njegovega zaupanja, — ali se ni goljufal omamljen po pijači.

Prekrasno je vzhajalo solnce izza daljnega Balkana in nekako čarobno obsevalo vrsto otomanskih ujetnikov in poleg njih naša znanca. In videti je bilo, kakor da bi se bilo ravno zdaj v noči storjeno prijateljstvo zatrló

s prvimi solnčnimi žarki, kajti molé in upognen je stopal sivolas častnik zraven svojega novega znanca.

Tako dospe transport vrhu pogorja, od koder je bil prekrasen razgled na morje in tja na dalmatinske planine. Tu je bil naznanjen prvi počitek.

Zdaj migne častnik svojemu zancu in oba se odstranita za kakih sto korakov od ozke steze ter sedeta na obrobje strmega propada.

„Prijatelj, vi ne veste, kaj sem vam sinoči izročil. Mnogo, in kesam se skoro, da sem storil to; — vendar naj bode, zdaj je končano vse,“ pravi érez nekoliko starec in meri skrivši svojega mladega tovariša z ostrim pogledom.

„Da se bolje prepričam o resnici svojih mislij, odgovorite, a brez okoliščin mojemu vprašanju! Tovariš, vi niste Črnogorec, ne zamerite, kakor jaz ne Otomanec.“

Zadnje besede je govoril starec v gladkej francoščini in podprl obraz v dlan, kakor da bi hotel ono zakriti, kar je ravno mlademu zancu razjasnil.

„Da, prav imate prijatelj, — uganili ste. Povém vam, da tavam v tujini — za krivdo, ki so mi jo storili ljudje, katerim sem nekdanj dejal: prijatelji.“

Čelo se zmrači pri tej besedi mlademu pripovedovalcu, ozre se strupenega pogleda proti severju, pest skrči v maščevanje in pravi: „Zemlja, sveta materna zemlja, ali si v resnici zmožna nositi takove ljudi v svojem naročji? O reci, da ne; ako ne, moram iztrgati zadnjo iskro ljubezni do tebe, kterej sem daroval vse svoje moči — in ti si imela — sramoto, le prokletstvo za lastnega sina!“

Tako je govoril zdravnik — in starec je opazil solzo v njegovem očesu, — solzo, ki že ni rosila morda leta in leta, solzo s strupom pojeno.

„Utolažite se, prijatelj! Ni možko togovati, kjer še ni zamujena zadnja pomoč. Vrnite se domú! — Čast, morda premoženje in mirni dnevi vas čakajo v domovini. — Gospod Kolovski, prokleta ime v mojej osodi, vas išče — in vaš nesrečni znanec, nekdanji — oskrbnik — na Pasjaku vas prosi odpuščenja.“

Nekako divje vzklikne starec te besede, blaznost mu zasije v očesu, — skoči kvišku ter plane v prepad, kjer se ubijajo v globini morski valovi.

Dvajseto poglavje.

Bralec je že gotovo uganil, da je zdravnik na južnem bojišči nekdanji naš Vratislav. Kako je prišel tja, je lahek odgovor.

Po dolgej sodnijskej preiskavi zavoljo ostrupljenja stare grajščakinje

bil je za nekrivega spoznan zaradi nejasnih dokazov. Dobil je svobodo, a omadeževane časti, prejšnjega imena mu ni mogel nihče dati, dokler niso bile razjasnjene okoliščine o njegovem poslovanju.

Zapustil je torej na tistem svojo domovino, najboljšega prijatelja Kolovskega in — Zvezdano. Že je minevalo drugo leto po tem, a bil je brez poročila od doma. Sestri je nekdanj pisal, a tudi od nje ni bilo odgovora.

Nepopisljivo radovednost in domotožje pa je v njem vzbudila sedanja epizoda. Kakor sanje se je osnovalo vse to, kakor sanje je razpadlo, le temno misel mu je ucepilo, — da ni bil morda Kolovski odkritosrčen proti njemu, da ima menda nečiste roke zaradi grajske oporoke in da ga je hotel zaradi grajščakinje odpraviti iz obližja, — sploh da ni popolnoma čist v svojem dejanju.

Izgubljena čast in ime, uničeno prijateljstvo, zatrta ljubezen, zaprto domovje, — kaj še ostaja možu, značaju, kakoršen je bil Vratislav? „Nič, vrnitve ni, pozabimo, kar je bilo, in prepustimo bodočnosti pojasnilo sedanjosti,“ dejal je Vratislav, ko je zapuščal nekaj tednov pozneje mesto Cetinje, kajti primirje je bilo storjeno, in ker ni mogel domú, stopil je na ladijo, ki je odplula na Rusko.

Pol leta pozneje ga najdemo v glavnem ruskem taboru na rumunskoj meji. Boj je bil napovedan in v malo dnevih je imela vojska prestopiti tursko mejo. Pod šotorom z rudečim križem genfske konvencije zaznamovanim sedel je isto jutro naš zdravnik Vratislav, in čital je pismo, čital in zopet čital, zmajeval z glavo in ni mogel skoro umeti sledečega poročila.

„Dragi moj nekdanji prijatelj!

Ne čudite se, da vam še le po tako dolgem času pišem in vam povém, kje sem zvedel vaš napis. Raztrgalo se je zadnje zagrinjalo med nama; osoda, ki je naju razcepila, razjasnjena je; — maščevanje, o katerem sem vam nekdanj govoril, je končano. Vrnite se torej, očiščeno je vaše ime, tretjina grajskega posestva je vaša in domá ste zaradi umrle vaše sestre edini posestnik.

Jaz, domovna in vasa nesrečna Zvezdana veselimo se nepopisljivo vašega prihoda.

Kolovski.“

„Ali so sanje, zopetne sanje!“ vzklikne zdravnik, ko čita to pismo. „Zdaj ne morem storiti ničesar; ako še živim, drugo spomlad poskusim pogledati, koliko še morem upati svojej viharnej osodi.“ —

Nekaj mesecev po teh dogodbah plavala je ladija po deročej Savi navzgor proti Hrvatskemu, in na njej je bila zbrana množica potnikov, ki je skoro brez izjeme razdirala vojno politiko.

Le na krovu prvega razreda slonel je starec sive brade in zrl tja po vedno bolj zakrivajočej se srbskej ravnini. Ko se je bližala ladija

prvej postaji na avstrijskeji zemlji, odšel je po stopnjicah v spodnji del ladije in zamrmral pri odhodu nekako nevoljno: „Zastonj je bilo moje daljno potovanje. Nisem ga našel, in brez njega se skoro ne smem vrniti domú. Naj v miru počiva, ako je res, da ga je odnesla gromeča Donava pri prehodu ruske vojske. Lepa je smrt za vzvišene ideje, in srečen je, komur je odmerjena.“

Zadnje besede, govorjene v slovenskem jeziku, čul je mlad človek, ki je srečal starca na stopnjicah, ozrl se po njem in kakor da bi ga bil umel, vrnol se je za njim ter ga skrivaje opazoval. In to mu ni bilo težavno delo. Starec je sedel k stranskeji mizi, podprl glavo v dlani ter začel dremati. Mladi opazovalec si je pa izbral nasprotni sedež in da bi si dolg čas pregnal, vzel je uradni dunajski list ter ga prebiral nekaj časa, a videzno brez zanimanja. Med drugim se je ondi tudi bralo; I. I., nekđaj zdravnik na Radovji, opominja se, da se ima oglasiti v osmih dneih pri sodnji svojega okraja zaradi dedšine po grajščakinji na Pasjaku, kajti sicer pripade ona zaradi pomanjkanja sorodstva državi.

„Mudi se mi,“ pravi bralec tako glasno, da se prebudi starec in nekako začudjeno vpraša: „Kaj govorite?“

Pri teh besedah v nemščini izgovorjenih podá bralec starcu list kažóč mu omenjeni razglas. Ko ga starec prečita, podpre zopet glavo v dlan, zakrije obraz in pravi v slovenščini: „Torej tudi oblasti ga iščejo zastonj, kako bi ga našel kdo drug; ni mogoče, ni mogoče!“

„Ali vam je morda znana oseba, ki se išče ondi?“ vpraša potem z nekako tresočim glasom mladi tovariš in še ostrejše uprè svoj pogled v nasproti sedečega starca.

„Znana oseba, znana, vprašate! A kaj vam to mari, poznali ga niste, in čemu naj vam pripovedujem to? A povejte mi, kdo ste in od kod, vsakemu ne razkladam rad takovih rečij,“ vpraša zopet starec nekako pomirjen.

„Z južnega bojišča se vračam, kajti važen popravek me kliče v neki avstrijski okraj.“

„Tudi jaz sem iz Avstrije,“ prične starec pripovedovati. Bil sem v Srbiji in v glavnem ruskem taborji, iskal sem ondi človeka, o katerem ste čitali v uradnem listu. Vendar zastonj! Zvedel sem le, da je bil v službi v ruskem sanitetskem oddelku, a da ga pogrešajo po prehodu črez Donavo. Najbrž je utonol. Domá imam edino hčer, ki čaka moje vrnitve in se veseli ugodnih poročil od svojega že pet let oddaljenega ženina. In če pridem sam, kakor sem odšel, ne vém se zagovarjati, ne vém tolažbe otroku. Pol svojega premoženja bi dal, da bi ne bilo zastonj moje potovanje.“ —

A še isti večer pa se je praznovala v posebnej kabini na ladiji redka slovesnost. Šampanjec se je penil v dveh čašah, žvenketanje kupic

se je čulo po sosednjih oddelkih, in pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja, kajti bila je svatovska vožnja — našega starca na ladiji, gospoda Kolovskega in njegovega mladega prijatelja — Vratislava.

Edenindvajseto poglavje.

Leto pozneje je bila pred prijaznim Zabrdjem na mestu, od koder se je videlo na daleč okrog po Radovji in tja proti temnemu v nebo kipečemu Pasjaku, belo pogrtnena miza in okoli nje so sedele v veselem razgovoru tri osebe. Mlad bradat gospod, nov grajščak na Pasjaku — Vratislav in njegova soproga Zvezdana sta obiskala očeta gospoda Kolovskega in uživala prijetne ure v njegovej družini.

„Kdaj se preselite za vselej k nam, dragi oče? Toliko potov ste nama že obetali,“ povzame zdaj Zvezdana in ovije desnico okoli starčevega života, kakor bi hotela reči: „Danes se morate odločiti, naj velja, kar hoče.“

„Resnica je to,“ seže Vratislav v besedo in staremu sosedu desnico podá.

„Stara navada je trmasta in neizprosljiva,“ odvrne gospod Kolovski. „Mnogo potov sem že tudi jaz tako mislil, a nisem ostal sebi možbeseda. Neprijetni spomini zagrené tudi čez leta in leta; le telo se stara, domišljija in srce pa ostane neizpremenjeno.“

Zadnje besede je umel Vratislav, a komaj se je premagal, da ni izdal svoje zadrege.

„Ali se ne spominjaš, Vratislav, kako je bilo danes pred enim letom?“ vpraša potém starec Vratislava in ga reši tako iz skrivne zadrege.

„Kako bi se ne spominjal! To je praznik za naju, je-li Zvezdana, in ravno zaradi tega sva vas danes obiskala, da skupno praznujemo oni dan, ko se je zagotovila najina sreča.“

Pri teh besedah povzdigne Vratislav čašo, in kupe zazvené glasno v znamenje harmonije, ki kraljuje v tej družini.

„In tudi jaz sem se bil, pregledujoč nekaj pisanj, kakor po naključji nekoga domislil. Med dopisi avstrijskega agenta v Cetinjah našel sem tudi pismo grajskega pisarja, o katerem sem ti, Vratislav, nekdaj pripovedoval, da je strašna priča o tem, koliko zla more pouzročiti zakleto maščevanje. In sam ne vé, užalilo se mi je srce pri tem pogledu. Bilo mi je, kakor bi bila izginola vsa krivica iz onega imena. Sodil sem ga morda preostro. Dobro, občutljivo srce je imel, — le osoda ga je storila takega. Opuščam mu iz srca, odpustita mu tudi vidva! Moj najboljši prijatelj je bil nekdaj, — saj se je pa tudi pokoril dovolj. Krivico, katero ti je storil, pa je pismeno preklical. Tudi priprosti človek, kterega je rabil za svoj zločin, je nedolžen. S solzami v očeh me je

še pred nekimi dnevi prosil odpuščenja, ko sem ga obiskal na žagi in dejal, da je neveden, da je le predobro sodil gosposke ljudi.“

„Vse bi bilo prav, o vse, dragi oče, vzklikne zdajci ginena Zvezdana, „ko bi še le moja Vida živela, in ko bi bili stara mati grajščakinja še med nami. O to bi bila slovesnost!“

„Ne govori dalje, draga Zvezdana, o Vidi, kajti spomnil bi se, da ni moj nekdanji prijatelj podoben onemu najinega očeta, temveč da je stotero težje odpuščati mu, ker on ni samo mene ogoljufal, temveč tudi ubogo Vido spravil s svojo breznačajnostjo v zgodnji grob.“

„Ne besedice več o tem, prosim vaju,“ izpregovori zopet gospod Kolovski. „Danes je spomin mirú, sprave in veselja. Vse žale misli na stran, prepričanje naj velja, da ni vsem dano srečnim biti, da je mnogo poklicanih, — a malo izvoljenih. Le nekaj še imam na srci za vaju in to vama izrečem danes, kajti danes — leto kdo vé, ali ne sedita sama pri tej mizi in se spominjata pri kupi vina že tudi — srečnega očeta. Ljubezen vama cvete danes in sreča vaju obdaje. A ne pozabita, da je to več potov goljufiva stvar, da mnogo potov zagreni, prej ko se zavémo. Le eno ostane vedno isto: — Ljubav do svojih in do premilega domovja. To mi je bila v obupu svetla zvezda. Vodila me je zvesto po daljnjej tujini in pripeljala me zopet nazaj sém v prekrasno zagorsko zavetje, kjer sem se rodil. In sladka misel, tolažba mi je še danes in mi ostane, da sem ostal zvest svojim načelom, da sem delal po svojej moči za svoj revni, a bogato nadarjeni narod. To si zapomni posebno ti, Vratislav, in ti, Zvezdana, bodi mu zvesta družica v veselji in žalosti.“

Solza zaigrá pri teh besedah stareu v očesu in v mladostnem ognju mu zopet zažari lice, ko prime čašo in jo povzdigne rekóč:

„Živeló rodoljubje, živela slovenska domovina!“

In zopet zazvenčé polne čaše in veselje sije v veselej družini sredi prekrasnega gorskega zakotja. —

Ivéri.

Skorjanec, metulj se učita

V prirode matere šóli,

Poúka ne zabita nje nikóli,

Vesela po njem živita.

Skorjancu v víski ni treba veleti:

Žvrgóli!

Metulju na róžinem cveti:

Frfóli!

Skorjanec iz s v o j e volje prepéva,

Metulj od cveta na cvet frfoléva.

Takisto vrši poziv ti svoj,
 A drugega, brate moj,
 Nigdár si ne vóli:
 Podobne téši, kipár,
 Kopit se drži, črevljár,
 In pótler skrilják pred tobój dôli!

Neúmnik drézat modráka ne hôdi,
 A tèle se z bikom ne bôdi.
 Igraje natakne ga na róge,
 In slábo, ako mu pride pod nóge!

Vesel na človekoljubja oltar
 Polóži kakeršen moreš dar,
 Ko brata v bedo pehnila
 Nezgode je sila.
 Če v tvojih sovražnikov je bil zvezi,
 Odpusti mu, dušek vzemi jezi,
 In ako ga tudi ne poznaš,
 Usmiljenje vendar lahko imaš.
 Ne baraj sebično: k ó m u, z a k a j,
 K a k ó p o m a g a t i j e, k e d a j,
 In — b i l i m n o g o d a l a l i m a l o ?
 Da svojo dobrostjo nebó
 Skopári takó,
 Nigdár bi nam solnce ne posijálo!

Čemú naj žena vreče mi krpa?
 Žanjica krhála za nás ni srpa.
 Naj kmétujem še desetkrat bolje
 In sétev mi dobro žetev obéta,
 Počivajo srp in cepec in réta,
 Ker toča požanje, omlati polje.
 A tebi prijatelj — grom in stréla! —
 Priroda bi skôro še moko mléla,
 Ne! pékla celó pogáče masléne
 In sílila tí koláče medéne,
 Če tudi po zimi le dremlješ in spíš,
 Zatégel po leti v senci ležíš!

Ležíšee sebi po svoji želji
 In svojih udov méri postélji,
 A sósed stézaj se ali krčí,
 Premétaj po vzglavji, v znóžje trčí,
 Pokojno spavaj, nemirno smrčí —
 Naj tudi župániš v svojem séli,
 K a k ó l e ž á t i l j u d e m n e v é l i,
 In stokrat koga poučí,
 Po svoje se vendar stéza in kljúči.

Ženstvo me doslé še ni tožilo,
 Da moje peró bi ga slavilo,
 In kakor sedaj mu véncev ne splétam,
 V bodoče tudi jih ne obétam.

Minól že davno je viteški čas,
 Ko ženski služil razkóšnik železni,
 V sedanji dóbi goléimo trezni:
 Žené, pol angelja vsaka vas,
 Pol — stvóra peklénskega je,
 A le „kar večno žénskega je,
 Dvigúje nas“.
 Spoštljivo tebi sámi se klanjam,
 In tvoje dobróte hvalo oznanjam:
 Blažil je tvoj duh mene v mladósti,
 Povzdiga sedaj me v dnevih bridkósti,
 Proglásati nehčem imena tvojega,
 Ki v dnó srcá je zapisano mojega,
 Vse izpolnjújejo se mi želje,
 Da ti le uméraš moje srcé!

Ob cesti v mrazi, vročini stojiš,
 Hripáve órglice tožen vrtiš,
 Ljudém ogóljen skrilják moliš.
 Ozébljen po zimi, po leti opáljen,
 Oblečen manj si, nego razgáljen,
 Ozmérjan pogostoma, nigdar pohváljen,
 A vse volján, siromák, trpiš,
 Da le kak novec vloviš,
 Obíteľ, sebe za sílo rediš.
 Resnično, živót je tebi težák,
 Po stráni gleda te človek vsák,
 In često pomáljša zamán skrilják.

Bog téši te,

Bog réši te,

V najboljših je dnevih še hléč ti grenák.

Življenje horo tebi je svrha,
 A vendar tvoje reméselstvo krha
 Očitih in skritih zavist nasprótnikov,
 Ki daleč preséza blagóst dobrótnikov.

Pozíva ne najdeš na širem svéti,
 Da ne bi režála vá-nj zavist,
 Na tlá želi človeka podréti,
 Namen mu bodí angeljski čist.
 Ne zgol v blestéce bogastvo grajščáka,
 Svoj pógled upíra še v skledo prosjáka.

Jos. Cimperman.

Mačeha.

Novela. Spisala *Paulina Pajkora*.

(Konec.)

XIV.

Eufemija ni bila, kakor umevno, vsled raznih v njenej glavi podečih se mislij in prizorov celo ono noč niti očesa zatisnola. Prvi nasledek vsega tega pa je bilo hudo glavobolje, tako da ni mogla drugo jutro postelje zapustiti. Mrzlica jo je tresla, huda žeja jo mučila in ves život jo je bolel.

Prešel je dan za dnevom, teden za tednom, a njeno zdravje se ni zboljšalo. Stari zdravnik iz bližnjega trga, ki je bil vsled slabe prakse že davno pozabil učeno teorijo zdravilstva ter samó še praktično zdravil ljudi, majal je zamišljen z glavo, ker niso Eufemiji hasnila njegova mnogovrstna zdravila. Na zadnje pa pové vendar zdravnik dekanu, da je Eufemija po njegovem mnenji popolnoma izgubljena. —

Dobrega starčka je ta vest do solz ganola. S težkim srcem prevzame bridko nalogo, da Eufemiji to naznani in jo z vsemi tolažbami sv. vere na smrt pripravi. —

Eufemija se ni prestrašila, začuvši, da mora umreti. Videlo se je, kakor da bi se bila ona nato že davno sama pripravila. Voljno se je udajala vsem tem pripravam.

Ko se čuti neki dan slabšo kakor sicer, poprašuje jo sočutno dekan, ali ne goji še kakšne želje do tega svetá. —

Nobene druge, odgovori Eufemija s slabim, a določnim glasom, razven one, da bi se skoro doktor Bodanski z Elzo poročil. — Uspehana umolkne potem in težko sope.

Črez nekaj časa odpre oči in hoče nekaj govoriti; a vendar molči, kakor da bi si bila zopet premislila. Poznalo pa se je, da še ima neko željo na sreci, ktere izreči pa se ne more določiti. —

Gospod dekan! reče vendar nekoliko pozneje; rada bi, ko bi me doktor Bodanski še obiskal, predno umrem. —

Da, draga Eufemija, da! takoj ga hočem po brzjovaju poklicati, odgovori dekan postrežljivo in se pripravlja, da bi iz sobe odšel. Prav imate, Eufemija, nadaljnje dekan; doktor Bodanski je imeniten zdravnik in kakor se mi je reklo, rešil je že mnogemu bolniku življenje; mogoče, da reši tudi Vaše. Pa kakó, da se ga niste že prej spomnili?

In v Boga ves zaupajoč zapusti dekan sobo, da bi šel Bodanskemu brzjovavit, trdo menéč, da ga želi Eufemija zato imeti, da bi zopet z njegovo pomočjo ozdravela. —

Dva dni pozneje je sedel pri Eufemijinem vzglavju doktor Bodanski, bled, resen, nemirno čakajoč, da se Eufemija predrami iz blodnje, ktera jo je bila prevzela, in zatorej ni niti njega, niti koga drugega poznala.

Da bi se pa preje izdramila, odprl je široma obe okni, da se zračí soba, ki je bila polna sopara; ukazal je tudi devati jej mrzle ovoje na glavo in odposlal vse ženske, ki so jokajoč in glasno moléč delale šum v bolničinej sobi. —

Blagodejni upliv čistega zraka in mrzlih ovojev se je kmalu pokazal. Eufemija je postajala vedno mirnejša, potem pa jo prevzame kratko, a dobrodejno spanje. Ko se zbudi, spozna takoj Bodanskega ter mu mirno roko podá. —

Bodanski stisne srčno podano mu roko, potem pa jo rahlo izpusti in reče resno: Dali ste me poklicati, gospá! —

Rekli so mi, pravi nato Eufemija s slabim jedva slišnim glasom, da moram umreti. Je-li to res? —

Bodanskemu je to vprašanje srce pretreslo, in on odgovori navidezno miren: Upajmo, da še ni takó hudo! —

Pustite me umreti, prosi Eufemija; pripravljena sem že nato. — A Vi, kaj ne, da osrečíte Elzo? reče kakor v sanjah in ga brezčutno pogleda z velikimi od vročine prozračnimi očmi. —

Doktor Bodanski je vedel, da govori z zeló težkim bolnikom. Vedel je torej tudi, da bi bila zdaj za njo jako nevarna najmanjša duševna zdražba. Zato takoj odgovori, toda bolj tiho: Da, Vam na ljubo jo hočem osrečiti! —

Hvala! odvrne Eufemija in z njenega obraza izgine za trenotek oni izraz brezčutnosti, ki je lasten hudo bolnim ljudém. Potem pa se siloma nekoliko iz postelje privzdigne in reče: Zdaj pa, Bodanski, me še objamite v zadnje slovó! —

Bodanski si ni dal tega dvakrat reči. Z bridkostjo in s sladkostjo ob enem pritisne na srcé onemoglo Eufemijo ter poljubuje z nekim češčenjem zaporedoma njeno glavo, ki je visela v nezavesti na njegovih prsih.

XV.

Bilo je tri tedne pozneje. Na klopi sredi sadnega farovškega vrta, čegar drevje je bilo ravno v najlepšem cvetu, sedi Eufemija vsa uspehana. Danes je bilo prvokrat, da je po svojej dolgej bolezni zapustila sobo ter prikorakala s pomočjo ženske, ki jo je čuvala ves čas njene bolezni, s trudom in silo do omenjene klopi.

Močno jo je bolezen zdelala. Bila je videti, kakor senca prejšnje Eufemije. A na njenem velem lici se je že začela razprostirati rahla rudečica, podobna onej sadnega cvetja nad njeno glavo, in ta rudečica je obetala skorajšnje okrevanje.

Da ni Eufemija umrla; bila je zasluga doktorja Bodanskega. Ko je namreč spoznal njeno bolezen, našel je tudi lek, da jo zopet odstrani. In dasi je bil on takoj isti dan, ko je Eufemijo obiskal, odpotoval, vendar se je boljšalo Eufemijino stanje dan za dnevom, odkar so jo lečili po njegovih ukazih. —

Pustite me nekaj časa samo, prosí Eufemija svojo strežnico.

Ko jo ta zapusti, gleda Eufemija nekaj časa brezmiselno v svojo bližino. Ne daleč od nje se spirata dva mlada petelina; na golobnjaku njej nasproti se pa na solnci grejejo mladi, na pol še nagi golobčki, a stara goloba se ljubkujeta na golobnjakovej strehi.

Eufemija se nenadoma zgane. Rudečica jo oblije in lahno se strese, kakor da se hoče iznebiti nekakšne neprijetne misli. Neki nemir se jej bere na lici, potem pa z grozo zašepeče: Dala sem se od njega objeti, menéc, da umrem, a zdaj še živim! — Zakaj nisem umrla? — Kaj si bode on mislil? —

In kdo vé, kako dolgo bi še bila ona o tem premišljevala ter sebe mučila, ko bi se jej ne bil na enkrat pridružil dekan.

Častitam Vam, Eufemija! Tedaj hvala Bogu! ste že tako daleč s svojim zdravjem, da ste semkaj prišli? ogovori jo veselo dekan ter se blizu nje vsede. —

Hvala, gospod dekan, za Vaše sočutje! zahvaljuje se Eufemija nekako v zadregi, ker je čutila, kako malo se strinja dekanovo častitanje z njenimi prejšnjimi mislimi. Ali res mislite, da sem prišla iz nevarnosti? poprašuje potem dekana skoro sama sebe pomilovaje. —

Gotovo, ljuba Eufemija, gotovo, potrjuje dekan slovesno, menéc, da še ona o tem dvomi. In za Bogom imate zahvaliti svojo rešitev samo doktorju Bodanskemu! —

Njemu? zakličé plašno Eufemija. —

Da! njemu edinemu. Ko bi bil on le én dan zamudil k Vam priti, Vi bi . . . ah! čemu ti grozni spomini, pretrgal si je dekan sam besedo. Vi ste rešeni, in ta gotovost je tako vesela, da radi vso minolo nevarnost pozabimo! —

Ali ste dobili kakšno pismo za mene, gospod dekan? poprašuje Eufemija po kratkem molku, ker bi bila rada govor na kaj drugega obrnola. —

Nobenega! bil je dekanov odgovor. —

Ali ni Elza nikdar po meni pozvedavala? poprašuje dalje Eufemija z obotavljajočim glasom. —

Prav v kratkem bodete o njej mnogo zvedeli, reče dekan, navlašč preslišavši njeno vprašanje, in jo nekako čudno pogleda. —

Ali je že poročena? vpraša hitro nato in bolj tiho Eufemija ter gleda v tla, da odtegne tako svoje oči dekanovemu pogledu. —

Bog je v svojej dobrotljivosti vse na dobro obrnoł, Eufemija, reče pomenljivo dekan in potegne s palico po travi, kakor da bi tam nekaj iskal. Videl je namreč Eufemijino zadrego; zato je s tem obrnoł drugam oči in sicer iz rahločutnosti do nje, da je ne bi še bolj v zadrego spravil. —

Med tem pa ko se je dekan z Eufemijo pogovarjal, ogласi se v farovškej kuhinji vkusno oblečen, še mlad gospod, prašajóč, ali sme z gospó inspektorico govoriti.

V kuhinji ni bilo v onem trenutji nikogar drugega, kakor dekla, ki je posodo pomivala. Dekla je spoznala v njem onega doktorja, ki „čudeže dela“, kakor je farovška družina o Bodanskem govorila, odkar je bil Eufemijo smrti otel, ter pusti takoj posodo in teče Eufemijo v njeno sobo iskat. —

Med tem je hodil Bodanski po kuhinji gor in dol. Iz vsega njegovega obnašanja se je poznalo, da ga navdaja prijeten nemir. Tudi oči so se mu svetile polne upa in na obrazu mu je bil brati srečen nasméh. Bil je mnogo mlajši videti, kakor pred tremi tedni in tudi njegova oprava je bila bolj izbrana.

Kakih deset minut je že tako čakal, da se dekla povrne. Ti trenutki so se mu zdeli cela večnost. Ogledoval si je cvetice, ki so stale na oknu, in prešteval klobase, ki so visele od stropa. Ves nemiren se ustavi zdaj med kuhinjska vrata, da pričaka deklinnega povratka.

Med tem pa je dekla, ki ni našla Eufemije v njenej sobi, tekala povsod iskajoča jo, samo tam ne, kjer je bila. Vsa uspehana prisopiha naposled nazaj in pové, da sedijo gospa z dekanom na vrtu. Bodanski se takoj tja napoti. —

Ko pride Bodanski na vrt, najde že Eufemijo samo na klopi sedéčo. Dekan jo je bil z nekim izgovorom takoj zapustil, ko je zvedel, da želi Bodanski z Eufemijo govoriti, dasi ga je Eufemija prosila, naj bi ne odšel.

Ko Eufemija doktorja zagleda, hoče vstati, menda da bi mu šla naproti, a moči jo zapustijo, in spusti se zopet na klop.

Bodanski se je v trenutji Eufemiji približal in zapazivši, da hoče v omotico pasti, hiti jej pomagati.

Eufemija mu to zabranjuje zavedevši se in reče s hripavim glasom: Pustite me, gospod doktor! — Zapustite me! — Ah! zakaj me niste pustili umreti? —

Eufemija, pravi ginen Bodanski, čemu se me branite? Ali se menda sramujete, da ste takrat, ko ste bili blizu večnosti, poslušali ukaz svojega srca? — Ako se kesate, potem se upokojite! Vi ste od véceraj znóvič postali moja nevesta, in to ne samo vsled prve objube, ampak tudi vsled Elzine lastne želje. —

Slaboten vzdihljaj uide bledim Eufemijinim ustnam, in ona se prime za klop, kakor da bi se hotela uloviti. —

Bodanski se vsede blizu nje in jej drži svojo roko okoli pasu.

Eufemija se nič ne brani. Na krilu jej ležijo roké, oko se jej zarosi, hitreje diše, a nje lice kaže pri tem znak ugodnega iznenadjenja. —

Bodanski jo opazuje z mehko resnobnostjo in nadaljuje: Ko sem Vas oni važni dan težko bolno obiskal ter na Vaše mrzlo čelo pritisnol prvi zaročni poljub, prisegel sem na tihem, da ne bode, ako bi Vi preminoli, nikdar druga ženska posedala mesta v mojem srci. To sem Elzi drugi dan brž naznanil, in ona se je potem proti meni blago obnašala. To mi daje upanje, da se tudi proti Vam ne pokaže manj blagodušne, kakor proti meni. —

Po teh besedah seže po listnico in iz nje vzame zapečaćeno pismo, ktero izroči Eufemiji z besedami: To je Elzin odgovor na mojo izpoved! Ona mi je naročila Vam izročiti ga. —

Eufemija prime hitro za list ter naglo ná-nj poljub pristisne. Potem prelomi pečat, hoče čitati, ali roki se jej tako močno tresete, da ni mogla iz njega ničesar povzeti, ker črke so jej plesale pred očmi.

Dajte meni, da prečitam; Vi ste za to še preslabi, pravi Bodanski in vzame list iz njenih rok. Tudi on je bil ginen, ginen od prevelike sreče, ki se mu je tako nepričakovano pokazala. Glas se mu je nekoliko tresel, ko je glasno čital Elzino pismo, ki se je takó-le glasilo:

Predraga mi Eufemija!

Vaša velika ljubezen do mene je edino kriva velike bridkosti, ktera je mučila tri osebe: Vas, Bodanskega in mene. Ko bi mi bili Vi takoj odkrili, kakšne pravice imate Vi do mojega ženina in kakošna čuvstva še zá-nj gojite, ali mislite res, da bi se jaz ne bila čutila toliko krepke, da bi se bila v trenutji odpovedala Bodanskemu, kakor se mu sedaj odpovém. Takrat bi mi bilo to gotovo lažje, kakor pa danes.

Boga zahvaljujem, da Vam je rešil življenje, in veselim se, da bodete odslej srečna z možem, ki je kakor stvarjen za Vas.

Né pomilujte mene; kajti jaz izgubim le malo s tem, da se odpovém možu, ki mene ne ljubi. Ljubezen pa, ki ni povračana, ohladi se kmalu, in enako upam, da poneha tudi moja do Bodanskega.

Ker pa že imam vse za svatbo pripravljeno, in ker bi mi vendar bilo nekoliko težko za naprej v vajinem društvu živeti, določila sem se vzeti gospoda inženirja Pibra! Jaz sicer Pibra preveč ne ljubim, a njegova neizmerna udanost je moje srce popolnoma premagala. Njegov preblagi značaj je v resnici vreden, da ga čislam in da mu bodem dobra soproga.

Predno se zopet vidive, pišite in naznanite mi, da ste srečni in da mi voljno odpustite moje osorno obnašanje v slednjem času proti Vam!

Za vselej Vaša

Elza.

Ko je Bodanski čital pismo, jokala se je tiho Eufemija; ko je pa pismo prečitavši zložil ga in ga jej nemo izročil, zaplače Eufemija glasno in reče: Jaz sem se jej hotela voljno, iz ljubezni do nje žrtvovati, a zdaj je ona, ki se proti meni velikodušno obnaša. Ah, Arnold, kaj ste storili? vzdihne proti Bodanskemu solze si briséc; zavrgli ste cvetico, da pobereite veli list! —

Elza je cvetica, to je res, pravi nato Bodanski ves radosten, a moja Eufemija je biser in sicer tako žlahten, da ostane ta, kogar ona enkrat začara, za večne dni v njo zamaknen. —

Ali sta se že pogodila? oglasi se zdaj dekan, ki se je jima po stranskej stezici približeval. —

Vse je ostalo tako, gospod dekan, kakor sem Vam včeraj pisal, odvrne Bodanski resno in gre dekanu spoštljivo naproti. Predstavljam Vam svojo nevesto! nadaljeval je s srečnim nasmehom kažóč na Eufemijo, ki mi je nekdaj siloma hotela tašča postati, tako da jo je izpolnjenje te želje skoro stalo življenje. —

Tudi Eufemija je vstala in čudo! držala se je tako krepko po konci, kakor da bi bila na enkrat zadobila prejšnje moč. Lice je imela žareče, okó jej je gledalo zdaj polnočutno na Bodanskega, zdaj plašno in v zadregi na dekana. Čutila je, da bi morala tudi ona nekaj reči, a prišlo je vse tako nenadejano, da so bile nje misli še vse raztresene. —

Ali Vam nisem bil povedal, Eufemija, da je Vsemogočni vse na dobro obrnel? pomaga jej dekan iz zadrege. Gospod doktor Vas je ohranil v življenji, on sme torej tudi imeti do Vas nekoliko pravice. Bog Vaju blagoslovi, dostavil je ginen, a tudi našo Elzo z gospodom Pibrom! Ona ima poleg svoje slabosti vendar le tudi dobro srce! —

Zvonovi so mrliču zazvonili. Mimo vrta je šla vrsta ljudij, ki so spremljali mrliča k zadnjemu počitku.

Eufemija zbledí, ko to zagleda. Dekan in Bodanski pa sta si menjala pomenljive poglede.

Bodanski se Eufemiji približa, prime njeno roko ter jo s svojo oklene, potem pa reče skrbno: O čem mislite, Eufemija? Zdaj ni časa premišljevati! Čemu gledate oni žalostni prizor? posvari jo ginen ter se obrne z njo na drugo stran. Kaj ne veste, kako se menjajo v življenji vesele prikazni z otožnimi? Glejte rajši okoli sebe, kako je priroda lepa, kakor da bi praznovala najino zaročbo! —

Eufemija ga pogleda z mokrim očesom in se ga ožje pritisne, kakor da bi se bala zopet izgubiti ga. —

Dekan pogleda na uro in reče: Zdaj imamo četrť na dvanajst; točno opoldne je obed. Ostanita še tú do tedaj; gotovo si še imata kaj povedati. Jaz pa še imam pred kosilom v kleti nekaj opraviti. Prosim pa, da se ne data pri obedu čakati, kajti jaz postanem kmalu nevoljen, ako ni reda v hiši! —

In dobrohotno se jima nasmehnovši odide iz vrta, pustivši na njem dva srečna človeka.

Čolníčku.

Po morjá neskónčni vodi
 Čólnič méni drag veslá;
 Koder hódi, koder bródi
 Oh povsódi
 Duša moja ga spremljá,
 Koder bródi, koder hódi
 Sto prošnja
 Iz srcá
 Zá-nj pošiljam do nebá:
 Brodi, čólnič, srečno brodi
 Čez víharni val morjá!
 Bog nebeški naj te vodi,
 On naj čuva te v nezgodi,
 K mirm kočici na prodi
 Kmalu naj ti priti dá!

S. Gregorčič.

Kamen na grob.

(J. Fricé-ju, slovenskemu častniku † 11. aprila 1. 1882.)

Mogotcev v skalo sekajo se dela,
 Jih v knjigo zlato piše zgodovina,
 Še pozni vnuk omenja slave sina,
 Mu hvalo poje domovina cela.

Kje stavi se prijatlu skala bela?
 Kje bratoljubju dviga se višina?
 Skrivaje tli ljubezen, brez spomina
 Zakrije jo gomila osamela.

V deželi daljni, domovini dragi
 Tam v grobu spi preranem srce vneto,
 To srce tvoje je prijatelj blagi.

Na grob ta kámen stavim: pesen peto,
 Ne glási se zaslúgam, slavi, zmagi:
 Značaj možá opeva, zvezo svéto.

Bosenske zanovétke.

Spisal *Rajko Perušek.*

V.

Mustafa Tevfik-beg, v naših deželah bi se zval „baron Mustafa Tevfik“ — je pravi Osmanlija, premda ga je, kakor sam pravi, mati „izbacila“ v Banjaluki. Ali on svečano protestuje proti prigovoru, da je Bosnjak. „Jaz sem Osmanlija,“ pripoveda s ponosom, „oče mi je bil Ruždi-beg, ekim (zdravnik) v carskeji vojski. Volil bi biti čifutske vere, nego li bosenske (znano je, da se pravi Turci in bosenski mohamedanci grdo gledajo iz uzrokov, ktere sem že nekje napomenil); jaz imam cara v Štambulu, Bosnjaci ga pa nimajo.“ Ako mu rečeš, da imajo Bosnjaci cara v Beči, okrene se porogljivo v stran, in ne reče nič več. — Da je osmanskega rodú, to je prava istina. Obraz mu je temne boje, ustne ima debele, in črne velike oči žaré se mu izpod gostih obrvij — pravi tip Osmanlije. Govori in piše turski, da se mu bosnjaški hodže čudijo, ker jih skoro prekosi v poznavanji tega jezika, premda so se oni 15 let trudili v „medresi“ ali velikej šoli, da se razven drugih predmetov tudi državni jezik naučé. Ako še k temu glavni uzrok pribrojimo, da mu je bil oče pravi Osmanlija, ne smemo se čuditi, da se sam čuti pravega Turčina, premda se je v Bosni narodil in povse dobro „bosenski“ govori.

Stari Ruždi-beg, oče Mustafin, zapustil je troje otrók in vdovo. Svoje premoženje je tako razdelil, da je vsak ud družine toliko dobil, da je mogel živeti. Naš Mustafa je še le bil 12 let star, pa je moral upravo premoženja prepustiti starejšemu bratu, ki je „lajtnant“ v turskeji vojski. Odločil je posvetiti se očinemu stanu, pa je zato dovršivši mejtef ali malo šolo stopil v „ruždijo“, nekako srednjo šolo, da bi potem odšel v Carigrad medicine študirat. Da bi ne bila Avstrija došla, postal bi bil morda s časom „ekim“ v carskeji vojski, ali ta dogodek je bil za izvoljeno si karièro pogubonosn. Avstrija je namreč ustrojila gimnasijo, in v malem broji mohamedancev, ki so stopili v to novo šolo (saj ruždija je bila več na papiru, kot v istini), bil je tudi naš Mustafa Tevfik-beg. Način avstrijskega poučavanja mu ni bil kar nič po godu. Osobito bedasto se mu je zdelo, da se mora latinščine učiti in to iz knjig, kterih niti čitati ni znal. V dveh letih je pa vendar tako daleč dotiral, da se je naučil „bosenski“ jezik z latinico in cirilico čitati. Da se latinskega jezika ni malo ni naučil, kdo bi mu to v greh štel, vzlasti ako pomisliš, da se je s tem večjo pridnostjo nemščine učil. Zato je pak vselej učitelju, ako ga je vprašal, kako to, da nikdar lekcije ne zna, pomenljivo odgovoril, da se v nemščini „vežba“. — Kje se je v nemščini vežbal, povém v sledečem.

Kakor sem že omenil, gospodaril je s premoženjem starejši sin Ruždi-begov, Tevfikov brat, ki je ob času avstrijske okupacije pobegnil v Filipopolj. Od tod se je po umirjenji dežele povrnol nazaj, da si vzame svoj del dedščine. Ali ta lopov je prevaril našega Tevfika, kajti pobral je vse, kar je bilo kaj vrednega, ter pustil družini samo dve leseni bajti. Tevfik je vsemu bratovemu početju prikimal, kajti ta ga je omamil z lepo evropsko obleko, ktere se je naš Tevfik tako veselil, da je v tem poslu na svoje zadeve popolnoma pozabil. Ali kako se je pa tudi postavljaj v tej novej obleki! Kar sredi ceste je korakal z ogromnim „cekrom“ na rami, v katerem je nosil šolske knjige, ni se ozrl ni na desno ni na levo v svesti si, da ga vse občuduje. Da še bode elegantnejši, kupi si tudi par rokavic, katerih pa nikdar ne sname. Kedar je moral v šoli pisati, bilo mu je sevéda nespretno v rokavicah pisati, ali rajši se je mučil, kakor pa da bi bil snel ta znak evropske kulture. Ker je videl, da nosi gospoda prstane, znal si je nekje tudi on pribaviti bakren prstan s tremi vloženi stekli. Pa da se ta prstan vedno vidi, nataknol si ga je nad rokavico in to na palec, ker mu je bil za druge prste prevelik, a ta levi palec je vedno od sebe molil, da ga more vsakdo brže opaziti.

Ako ga je na ta način brat prevaril, prevarila ga je še ljubezniva mati. Prodala je obe hiši, pa odpotovala s hčerjo v Banjaluko. Za Tevfika je ostavila pri šerijatskem sodišči neko svoto, od ktere bi imel na mesec tri „žute medžidije“ dobivati. Ali stvar se je tako zavlekla, da že tri mesece ni ne novca potegol. Iz milosti ga je obdržal Turčin, ki je bil kupil hišo, pri sebi in mu dajal po 20 novcev na dan, da se preživi, pod pogojem, da mu posojeno svoto vrne, kedar prejme obresti od svoje dedščine. Tako je bil tedaj primoran obiskavati nekako „bakalnico“ ali „auskoch“, kjer je v društvu nemških delavcev obedoval in vmes se v nemščini vežbal. Kmalu se je toliko naučil, da je ljudi nemški ogovarjal, kakor „herr director“, ali ako si ga vprašal, zakaj se po bakalnicah skita, odgovoril ti je „haus verkauft“ in nekaj fraz, potem pa svoj govor bosnjaški nadaljeval.

Razven nemščine bila mu je posebno omiljen predmet „telovadba“. Tu se je zares tako odlikoval, da mu je pri skušnji iz rečenega predmeta visoka oseba lastnoročno pripela „cottillon-red“ na prsi. Radi tega odlikovanja si je silno mnogo domišljal. Usmiljeno je gledal na druge reveže, na kojih prsih se ni lesketala ogromna zvezda iz posrebnega papirja. Zato si jo je pa tudi pri vsakej svečanej priliki pripel na prsi in korakal ponosno po ulicah, kjer ga je vse gledalo in se mu sevéda tudi smejalo. Ali on ni tega opazil, marveč mislil si je, da ga vse občuduje, kako si je tak mladič — bilo mu je še le 17 let — tako odlikovanje stekel. Pa zato se je tudi na ravnost v konak podal, da izposluje tam urejenje svoje dedščine, v trdej nadeji, da bode njegov red na dvornike

tak utis naredil, da ga bodo takoj pred cesarskega namestnika privedli. A žalibog ti ljudje niso znali njegove vrednosti ceniti in so ga tirali iz ene sobe v drugo, dokler se ni konečno zopet na cesti znašel.

Ker je že bil 17 let star in se južni narodi rano razvijajo, ni čuda, da je tudi njegovo srce začelo nežna čuvstva osecati. Pa ker se je evropski oblačil in nemški lomil, naravno je, da je bila tudi njegova izvoljenka „švabica“ z one strani preko Save. Po zanimanji je bila služkinja v onej bakalnici, v kateri je naš Tefvik obedoval. Srce njegovo se vname kakor goba. Začel je tedaj najprvo „ašikovati“ samo z očmi, potem jo je sramežljivo ogovoril, kmalu jo je pa počel tudi objemati in kar še običavajo počenjati zaljubljeni ljudje. Da jej je tudi zaljubljena pisma pisal, je naravna stvar. Da je v pismih, ktera je v „bosenskem“ jeziku pisal, vse svoje nemške fraze upotrebil, je isto tako naravno. Obetal jej je, da jo bode za ženo vzel, pa da se bode dal krstiti, samo da doseže svoj namen. Ali sam Bog vé, kako da jej zaljubljeni Tefvik ni mogel omehčati trdega srca. Počne misliti, kaj bi storil, da bi se jej bolj dopadal. Morebiti jej moja obleka ne dopada? Videl je, da ima eden prekosavski dijak, mlad „Bèčlija“, kratko suknjico in hlače do kolen, pa visoke bele nogavice, pod kolenom s trakovi pripete. To se je njemu posebno dopadalo. Ker ni imel kratke suknje, dal si je v telovnik rokave stare suknje všiti, črez hlače pa je potegol visoke debele volnate nogavice. Tako oblečenemu so se prsi od radosti dvigale, kajti mislil si je, tolikej dražesti se ne bode njegova izvoljenka mogla nikakor zoperstavljeti. Takov prišel je tudi s cekrom v šolo, kjer ga sprejme obči gromoviti smeh. Na veliko viko pride ravnatelj, da vidi, kaj se je zgodilo. Pokliče Tefvika k sebi v pisarno, ker se sam ni mogel vzdržavati smeha, vidèč ta poljski strah. Tu ga vpraša, kaj ga je napotilo tako smešno obleči se, in tu pové naš Tefvik v svojej naivnosti vse odkritosrčno, kakor je že sploh zaljubljenecem težko sladke skrivnosti zá-se obdržavati. Ali tu je na nepravem naletel. Ostro ga ukori mož, ki valjda ni poznaval tako sladkih čuvstev, ter mu stavi alternativo, ali šolo zapustiti, ako se hoče ženiti, ali pa takih bedastoč okaniti se. Po izvršenej gromovitej „filipiki“ ravnateljovej stopijo Tefviku debele solze v oči ter se počne zaklinjati, da se noče ženiti, nego da bode vse te budalaščine opustil, pa svoje „nauke“ (lucus a non lucendo) nastavlil. In res, drugi dan prinese pismo, ktero je hotel svojej prijateljci kot odpoved pisati, ravnatelju, da ga pregleda. V tem pismu grdi svojo prejšnjo izvoljenko z najostudnejšimi izrazi. Kakor se mu je sree hitro vnelo, tako se mu je ljubezen brzo ohladila!

Ali zdaj je bila tudi mera njegovih bedastoč polna. Bilo je jasno, da je ta človek bedast, pa da se mora iz šole odstraniti. Tefvik bil je blizu zdvojenja. Sramotno mora iz šole, delati ne zna, a dedščina še vedno ni urejena, in on je še vedno brez denarja.

Iz tega groznega stanja ga je rešila njegova dojka. Bila je ta znana z neko vdovico, ktera ima lepo premoženje, pet hiš, 6 čiftlukov (kmetij) in nekaj tisoč cekinov. Ta vdovica je željna dobiti mladega moža. S pomočjo imenovane dojke sta se Tevfik in vdovica sporazumela, skoro bode ženitovanje, kajti šerijatski zakon dopušča ženitev v tako mladih letih, in Tevfik bode bogat beg. — One kratke sukunjice ne nosi več, tudi nogavic ne oblači več preko hlač, ali inace še hodi vedno v svojej oguljenej evropskej obleki. — Ali se bode kot zakonski mož še v nemščini vežbal, ne vém; a da si z drugimi predmeti ne bode belil glave, to je gotovo. —

Pred par dnevi sem srečal Tevfika s svojo „verenico“ v „bezistanu“ (poslopje, v katerem se po največ platno in drobne stvari [quincaillerie] prodavajo). Ustavi me, pa mi reče: „Glej, to je moja žena!“ — Pogledam jo; bila je za glavo večja od njega. „Je-li mlada?“ vprašam ga. „Bogme, da je, ima še le 40 let; vidiš, kaj mi je dala!“ reče mi in pokaže droben prstan z velikim diamantom, potem izvleče iz žepa možnjo in udari z njo ob dlan, da zazvenče „evancike i tolarji“. „To mi je dala: na! da bodeš mogel kaj potrositi!“ — Pripovedal mi je tudi, da je sodišče njegovo stvar povoljno rešilo, in na konci pripovedanja pristavi: „Drugi teden pridem, da te pozovem na gostovanje, a samo tebi.“ pristavi skrivnostno, „bom svojo ženo pokazal.“ „Tvoj poziv je meni jako časten,“ odgovorim mu, „ali vendar se ti moram zahvaliti, ker ga ne morem sprejeti“; nisem bil namreč čisto nič radoveden gledati njegove žene niti željen gostovanju prisostvovati, pa v istini ni ga bilo pri meni. —

VI.

„A da ništa nije valjano u djaurina, to su mu valjane ceste,“ rekel je neki Turčin, ko se je vračal s potovanja. Bil je prisiljen priznavati, da so djauri vešti ljudje v zidanji cest, pa da so dobre ceste ne samo koristne, nego tudi ugodne, ker se ni treba na potovanji ne deseti del toliko mučiti, kakor po slabih cestah. Naravno, da se je moral diviti krasnim od Avstrijcev zidanim cestam, ako pomislimo, da je turska vlada še le leta 1862. počela zidati umetne ceste za kola in da se je pred okupacijo Bosne 95% potov moralo šteti med one, na kojih so mogli samo konji in mèzgi hoditi. Zato so pa tudi še sedaj, ko je že več dobrih in krasnih cest zidanih, bosnjaška kola bela vrana. Pa saj jih tudi niso mogli rabiti, kajti te ceste, skoro bi rekel steze, vodijo preko strmih, kršnatih pečin, v kterih je voda take jaruge napravila in kamenita tla izjedla, da celó pešec sigurno stopati ne more, ako nosi škornje po našem nakroji in ne opank. Toliko večjega občudovanja pa so vredne slabe bosnjaške pare, ktere natovorjene tako sigurno stopajo, da se jim mora človek čuditi. Čudno je, da ti konji skoro vedno z nogama

ene strani isti čas izstopajo. Nosijo po 160—200 funtov, hodijo 6 ur na dan in pridejo 6 milj daleč. V košarah na obeh straneh na konji visečih transportujejo se otroci. Žene jezdijo kakor moški. Cele družine se vozijo v „arabah“, t. j. revno skrpanih vozovih.

Druge take ceste peljejo zopet po polji ter so ob deževji in po zimi tako blatne, da se konji do kolen udirajo. Naravno je tedaj, da potujejo potniki jahajóč na konjih ali mēzgih, pa da se na ta način tudi trgovski promet vrši in poljski pridelki s polja spravljajo. Le ob Posavini v ravnici se upotrebjavajo kola.

Ako so lepe od Avstrijcev zidane ceste izvabile rečenemu Turčinu gore navedene besede, toliko večje bode njegovo začudjenje, ako zagleda „željezni put“, na katerem neznana mu sila tira cenó in brzo veliko vrsto težko natovorjenih voz.

Kedar bode tedaj cestna mreža spajala vsa večja mesta, prestal bode tudi sedANJI način potovanja, na katero se mora potnik z vsem mogočim oskrbeti. Da se pa to ne bode Bog vé kako brzo zgodilo, temu nam je porok tromost in konservativnost, ki leži Bosnjaku v krvi in katero povečava pri mohamedaneih osobito še mohamedanska konservativnost.

Ta njihova konservativnost se tudi prikazuje v strastnem obdržavanji narodne obleke. Omer-paša je vojaške novice moral prisiliti, da so se oblekli v vojaško po evropskem kalupu prirojeno monturo. Posebno ozke hlače so jim mrzke. Za Hadži Lojinega „carovanja“ so morali vsi „alla Franca“ oblečeni, moški in ženske, pustiti to odelo, pa široke dimlije obleči. Jako redki so oni, ki se nosijo po evropsko, seštel bi jih vse na prstih ene roke. Klobuk mesto fesa ali turbana nositi, prepoveduje jim celó zakon.

Zvečer ne gre Turčin na ulico brez „fenjera“, t. j. svetiljke iz papirja, v kateri gori lojena sveča, premda so ulice razsvetljene, pa bodi si tudi da razven tega še uštap (polna luna) svojo luč po zemlji razliva.

Kedar se tedaj Turčin na pot pripravlja, naloži konju celo riznico domačega orodja. Natovori konju čilim ali sag (teppich), kateri mu je potreben, da ga razprostre na polji, pa da se potujóč na njem klanja. Da mu ne bode hladno, pa da ga ga dež do živega ne premoči, oskrbi se z debelim plaščem in dežnikom. Za svojo sigurnost pripnē ob sedlo po kojoj kuburo (samokres) in čestokrat obesi ob rame diljko, t. j. dolgocevno tursko puško. Da ne trpi glada ob dan, naloži tudi potrebnega „jela in ker ne more brez kave celi dan pretrpeti, ne pozabi na ročni mlin za kavo. Da je tudi z duhanom dobro oskrbljen, pa mi ni treba omenjati. Dolgi čibuk v roki držéč od sebe molí, ali ga pa za vrat utakne, ako se je slučajno s šibico oborožil, da z njo konja tira.

Vse te stvari hrani v dveh torbah, „bisagah“, ktere visé preko

navadnega ogerskega sedla ob konjskih bokih. Uzda ima raven džem (stange) ter je pri bogataših bogato okrašena. Uzendžija (steigbügel) je na obéh stranéh zavihana ploča iz tankega železa, tako da v njej cela noga počiva.

Vsega tega pa mu je tudi v resnici treba, kajti Turčin tudi na potu ne opusti svojega navadnega življenja. Ker se mu kar nič ne mudi, zato se on nikdar ne žuri na potu, pa mu je vse eno, prišel preje ali pozneje. Konj mu polagano koraka, in on si more tedaj povse mirno natlačiti čibuk, zapaliti ga in počasno gosti dim v oblake spuščati. Kedar se naveliča jahanja, stopi s konja, priveže ga h kakemu drevesu, razprostre čilim v hladu, ako je vreme za to, opravi med običnimi ceremonijami svoje molitve, ali pa sede ter si namelje kave, zapali čibuk in potem sladko zadremlje, kakor je to njihov čef (laune). Kedar se naspí, vzjaše zopet konja, pa ide polagano dalje, dokler ne pade na večer v han, kjer prenoči. Večerjo sí je sevéda prinesel sam seboj, saj bi tako ne bil v hanu Bog vé kaj dobil. Neki prijatelj moj, ki mnogo po Bosni potuje, pripovedoval mi je, kako se je edenkrat ob slabem vremenu uklonil v neki han. Prašal je handžijo (gostilničarja), kaj ima za večerjo. „Ima svašta,“ reče ta bosenski hotelier. „Imaš tedaj mesa?“ vpraša prijatelj moj. „Nemam Boga mi,“ odgovori gostilničar. „Imaš koje pile (piško)?“ „Nemam.“ „Imaš jaja?“ „Nemam.“ „Imaš sira?“ „Nemam.“ „Šta vraga dakle imaš?“ „Imam boba i luka!“ odreže se vrli mehandžija. — Tudi prenočišče ni nič v redu; da bi samo navadne zajedavke človeka vznemirjevale, to bi človek še pretrpel, ali brezobrazne so miši in podgane, ktere se familijarno spavajočemu po telesu sprehajajo.

Dostikrat pa morajo potniki v hanu (v mestih se zovejo gostilnice „mehane“) kar na zemlji okoli ognja pospavati, a drva se, ako so mokra, kaj težko užgó ali pa skoro pogoré. Zjutraj pa morajo potniki za to prenočišče po groš „grijačine“ plačati, premda so jim često od mraza klepetali zobjé. Ti hanovi so večkrat tako veliki, da more v njih pri tleh do sto konj prenočiti.

Dasi niso tedaj uživanja na potu baš vabljiva, vendar ni Turkom kar čisto nič mar poboljšanje komunikacije. Pa so se zato tudi vselej protivili zidanju cest, ako je kak naprednejši veljak v medžlisi (zboru) stavljal predlog, da se naj zida ta ali ona cesta. Da je glavni uzrok tej nemarnosti turski konservatizem, to sem že omenil. Drug tehtovit uzrok je sebičnost. Ako nima Turčin neposrednje koristi od tega, ne odpre svoje mošnje. „Kaj bi jaz denar trosil za tako nepotrebne stvari, ktere bodo tudi takim v korist služile, ki niso ničesa zá-nje žrtvovali!“ misli si, in to mu je dovolj.

Ko je mogočni general Omer-paša (Lattas) v zboru predlagal, da se naj zida cesta od Sarajeva do Broda, branili so se turski modrijani z rokami in nogami. Ustrašili so se velikih stroškov. V zboru teh modri-

janov je vstal eden in takó-le predlog pobijal: „Jaz trdim, da zidanje te ceste ni samo nepotrebno, nego da je i proti veri, kajti ako vi cesto zidate, preinačujete s tem zemljo, a nikdo vam ni dal prava, da ono, kar je Bog stvaril, popravljate. Mislite li, da zemlja ni božje stvarjenje, pa da se sme mučiti s tem, da njeno površino s krampi in lopatami razrivate, razkopavate in z bati bijete? Ali mislite, da bi Mohamed, ako bi došel na zemljo, ne našel zemlje zopet take, kakor jo je Bog stvaril?“ Pravi, da je ta važni razlog večino članov v zbornici prepričal o nezgodnosti rečenega predloga.

Baš proroški glas pa je bil govor drugega člana zbornice, kateri je naglašajóč nepotrebno te ceste za Bosnjake rekel, da bode ako se zida, samo sovražniku pomagala, da lažje v deželo prodrè.

Omer-paša ne uvažajóč tega razloga in prezirajóč razloge ostalih govornikov, zidal je ipak cesto iz Sarajeva v Brod, in glej, baš po tem potu prodrlo je glavno teló avstrijske vojske v Bosno!

(Dalje pride.)

Baumfilius.

Priobèil *dr. Jože Pajek*. *

Neki kmet je žmetno v breg voza. Ko je tak v nevoli bia, sreča ga ti hūdi dūh. Totega ubogi kmet prosi, naj jemi pomaga kola na breg pripeljati. Ti hūdi jemi to obeča, in samo le te, če jemi kmet tisto da, ka 'ma doma v kopaji. Kmet si misli: Ka pa še te bo v kopaji? — in obeča hūdemi dūhi, ka jemi bo da. Kda sta domo prišla, pita ga kmet, kaj da bi rad mea. Ti hūdi pa gre v hišo, ge je dete v zibači ležalo in reče, ka to če 'meti. Kmet se prestraši in prosi hūdega dūha, naj jemi dete pūsti. Hūdi dūh pa deteta pūstiti neče, in če deno krstni cegle 'meti. To njemi kmet da, in ti hūdi je odiša. Kda je toto dete zraslo, dajo ga oča šolati. Kda pa bi za mešnika žegnan moga biti, je ne mea krstnega ceglca, in moga si je v pekja pójega iti. Prle pa je ša k fajmoštri, ka so jemi dali žegnane vode, in potli je ša v pekja. Kda pa je že trūden bia, ka je dale ne moga, ša je v neko kočó, kera je pri nekem vekem lesi bila. V totoj kočí pa so bli tolovaji doma. Kda je kūharec prosa, naj ga gor vzeme, je ona rekla, ka ga ne sme, ker raubarhautmani kristjanska duša smrdi. Ker pa je zlo lepo prosa, ga je deno gor vzela in v pepeja pod kolenom skrila. Kda je raubarhautman domo priša, je včasi reka, ka je kristjan v hiši. Ker pa

* Narodna pripovedka. Zapisal J. Žm. iz Róžičkega vrha za Ščavnico. Primeri Valjavčeve narodne pripovedke, stran 168: Pompilijuš.

je küharea tajila, da ga ne ga, je raubarhautman da vse preiskati. Kda je totega popotnika najša, ga je pita, kama da gre, in ko je on reka, ka gre v pekja, je jemi nič ne hūdega včina. In drugi dan je naroča popotniki, naj pita tam, ka je za Baumfiliusa (tak se je namreč raubarhautman imenoval) v pekli pripravleno? Potle je naš mladi popotnik odiša. Kda je v pekja priša in tam za svoj krstni cegle trūca, so jemi ti hūdi dūhi v prvoj hiži povedali, ka ga nemajo. On pa je je začea z žegnanoj vodoj škropiti, tak ka so vsi v kote pobegnoli in jemi rekli, ka 'ma cegle jihov kralj. Potli je ša skoz več hiž, in kda je priša do kralove hiže in je ga prosa za krstni cegle, in ko je ga jemi on ne štea dati, začea je škropiti hujdiče z žegnano vodo, tak ka so vsi k krali pribežali in so ga šteli na Baumfiliusovo postelo djati, če jemi nede krstnega ceglea da. In tak je jemi kralj hujdičov moga krstni cegle dati. Prle kak je s pekla odiša, še je pita, kaj da 'majo za Baumfiliusa pripravleno. Hujdiči so mu rekli, ka 'majo za jega tekočo žveplo in smolo pa postelo, pri keru so takši zobje, takak pri brani. Potli je toti mladenič mešnik grata, in že kak mešnik je Baumfiliusi naznana, kaj strašnega je v pekli za jega pripravleno. Baumfilius se je prestraša in je pita mešnika, kaj naj stori, ka bode zveličan. Mešnik vzemejo sūho vejo in jo vteknejo v zemljo in Baumfiliusi za pokore za njegove grehe naložijo, naj večkrat v enem dnevi toto sūho vejo podleje in poleg je doj poklekne in moli za odpūšenje svojih grehov, in doma naj sploh moli, in to tako dugo, ka bode tota sūha veja zelena gratala. Tak je 'bogi Baumfilius dosti let pokoro dela, tak ka je tota sūha veja resen zelena gratala. In kda je že lepo zelenela, je on zlo betežen grata, ka so jemi mogli po mešnika poslati. In priša je ravno tisti mešnik, ker si je prle v pekja po krstni cegle hoda, in je jemi da zdaj poslednjo olje. —

Nekoliko o strupenih kačah iz domačih dežel.

(Konec.)

VIII.

Treba je še nekoliko o sovražnikih kačjih izpregovoriti in o pripomočkih zoper strup. V živalstvu imamo nektere živali prav koristne zaradi tega, ker strupenim kačam po življenji strežejo. Omenim tu dihurja; tega smrduha zeló preganjamo, ker se rad kuretne in jajec loti. A pozabiti bi se ne smelo, da on tudi marsikaj dobrega stori, ker dosti strupenih kač pojé. Po zimi, ko so gadje v trdem spanji v gnezdih, da skoro kakor otrpneni ležé, pride dihur in jih pohrusta od prvega do

zadnjega. Jazbec, kuna (ta posebno po zimi), podlasica, čeravno tako mala živalica, loti se vendar nevarnega gada, ki ga dostikrat premaga, včasih pa tudi sama v boji z njim življenje izgubi, in jež so poglavitni kačji sovražniki med sesavkami.

Največji junak proti strupenim kačam je med imenovanimi sovražniki gotovo jež. Njemu strup ne škoduje. Lenz pripoveduje, da je imel ježa ujetega, dajal mu je različne hrane in ga je poskusil na gada. Brez vsega strahu je vohal strupeno kačo, ki že dalje časa ni pičila, od repa do glave in celó v žrelo. Gad je pihal in udarjal po ježevem rivčeku z ostrima zoboma; toda jež se ni zmenil za to, obliznul se je z jezičkom, a tudi v jezik mu je gad zoba zasadil, pa kaj! ježu se strup ni poznal. Gad se je ranil ob ježeve šetine v žrelo, da mu je kri tekla, vendar ježu ni mogel hudega storiti. Ni trpelo dolgo, jež zgrabi gada za glavo, zdrobi mu jo in jo pohrusta s strupom in s strupnimi zobmi vred brez vse škode. Če je ravno več gadov s strupom, kostmi in kožo vred pojedel, počutil se je vedno dobro pri tej hrani. Še oteklo mu ni, kamor ga je gad pičil.

Ako kdo ježa in njegove dobre lastnosti pozna, ga gotovo ne bode preganjal, žalostno bi pa tudi bilo, ko bi ga! Prositi pa tudi moramo, naj se ne pozabi, kar kune, dihurji, podlasice in jazbeci človeku koristijo in dobrega storijo, ko mu pomagajo nevarno kačjo zalego pokončavati. Zatorej ne preganjajmo jih!

Tudi med pticami nam je treba nekatere imenovati in sicer sokole, vrane, sove in šoje. Da se nekteri psi z uspehom s kačami vojskujejo, bilo je že omenjeno.

Da človek strupenej kači, ako na njo naleti in se je preveč ne ustraši, ne prizanese, je naravno in vsakemu znano. Opomniti je vendar, da je previdnosti treba. Nekteri kačarji se gada ali modrasa tudi kar z golo roko lotijo. Sam poznam moža, ki pravi, da modrasa kar hitro za vratom zgrabi in ga trdo drži ter ga tako lahko premaga. Vendar tega bi ne svetoval nikomur, tudi njemu sem pravil, naj se ne loti nikdar tako ne gada ne modrasa. Še če pošasti glavo od života odsekaš, bati se je, da te piči, ako bi prišel s prstom ali roko blizu nje. Drobna leskova ali kaka druga šiba zadostuje, da ga ubiješ, ako ga udariš po hrbtu z njo, čeravno ima gad kakor tudi modras sicer trdno življenje. Pri lovu je treba škorenj, ki segajo vsaj do pod kolena; v črevljih ni varno hoditi po prostorih, kjer se gadje grejejo, ker se more ta žival vendar toliko po konci speti, da seže višje, kakor je črevelj visok.

Ker so si nasledki ugriza ali pika strupenih kač v obče jako podobni in se razločujejo po okoliščinah le po hitrejšem ali manj hitrem delovanju strupa, hočemo tu splošno in ne ravno o nasledkih gadjega ali modrasovega strupa govoriti.

Včasih oteče oni del trupla ali telesnega uda, kamor je strupena kača ugriznola, jako hudo in grozno. Otok se razširja in sicer ne samo po telesnem pičenem udu, temveč tudi po bližnji okolici. Močno otekanje po piku je znamenje, da se strup naglo med krv ne meša; ako pa otok ne nastopi, zameša se strup hitro in zanese med zdravo krv. Precej po ugrizu spreleti strašna bolečina kakor blisk celo truplo; dostikrat pa ni tako, temveč kakor da bi se bil s trnjem ali šivanko zbedel, čuti pičenec nevarno, čestokrat smrtno rano. Poslednja je večkrat tako mala, da se komaj dobro vidi, včasih še kaplje krvi ne priteče iz nje. Zdaj sledi neka splošna slabost, zaspanost, polasti se ga omotica, potem omedlevica, in to je vse znamenje, da je kri ostrupljena. Prav dostikrat se pridruži bljuvanje, včasih celo bljuvanje krvi, ki jame tudi iz nosa, ust in ušes teči, ob enem pritisne driska. Zaspanost postaja večja, moči zapuščajo vedno bolj pičenega reveža, pogled, posluš in drugi čuti oslabé, včasih se tudi pogled in posluš popolnoma izgubita. Pozneje začnejo bolečine prenehavati, in ko se smrt bliža, ne čuti menda bolnik nobenih bolestij več, marveč umrje brez zavesti.

Dostikrat pa trpi pičenec grozne bolečine, vsak vrišče okrog njega, vsaka stopinja, sploh vse, kar sicer na čutnice upliva, muči ga strašno. Ljudje, in živali, ki so bili pičeni, včasih po cele ure pregrozno vpijejo, cvilijo in jokajo, predno jih slabosti popolnoma ne prevzamejo in brez zavest ne nastopi, kterež kmalu smrt sledi. Vselej postane truplo še pred smrtjo mrzlo, barva je mrtvaška, obraz se izpremeni, moči izginejo, zavest se izgubi in življenje ugasne.

Čim večja in starejša je kača, čim dalje ni pičila, čim bolj vroče je vreme, čim bolj razjezana ali razdražena je kača, tem groznejši, tem strašnejši so nasledki njenega ugriza. Tudi ni enako, kam je strupni zob zadel, ali ga kača zasadi v žilo odvodnico, ali kam drugam, kjer je truplo sploh bolj ali manj občutljivo. Čim hitrejše se strup med krv zameša in čim več ga je, tem hitrejše se jame kri razsedati in se razsede. Pri gorkokrvnih živalih deluje strup veliko bolj naglo in hujše kakor pri mrzlokrvnih. Ptičem je torej strup bolj nevaren in jih hitrejše umori, kakor na pr. žabe ali krote.

Mrtvo truplo ne postane enako trdo, kakor sicer po smrti; v desnej srčnej votlini je črna zasedena kri, leva votlina je prazna, ako se truplo odprè; v možganih je polno črne krvi, in tudi jetra in pljuca so je polna.

Ako se kače ene in tiste sorte pikajo, jim strup ni škodljiv, posebno če niso različne velikosti, celó oteklina se ne prikažejo, sploh nobeni nasledki zastrupljenja. Dostikrat tudi strup nestrupenim kačam ne škoduje, in celó gorkokrvnih živalij nekaj poznamo, ki jim ne škoduje strup. Imenovali smo že ježa in dihurja. Če pa piči strupena kača kako drugo

strupeno ne ravno iste sorte, ktere je sama, škoduje jej strup, in sicer tako, da je strup one kače, ki je večje sorte, drugim manjše sorte nevaren.

Sploh se pravi, da je strup le nevaren, ako pride na ravnost v krv, in da ne škoduje, ako se požre. Vendar poslednje ni istina. Tudi v želodeci ni dober in ima lahko grozne nasledke. Celó če se kri pičene živali na ravnost s krvjo druge nepičene zameša, da se postavim pod kožo brizgne, kar se je poskusilo, ostrupi, dà še več, kri poslednje živali ostrupi še tretjo in četrto. Mleko pičene živali je tudi nevarno; izkušnje so učile, da tako mleko na truplo enako upliva, kakor strup sam. Meso pičenih živalij pa zopet ni nevarno, kar tudi izkušnje učé.

Kaj se rabi zoper kačji strup in kako se ima ravnati, ako je koga gad ali modras pičil? Bilo je menda po zimi leta 1880., ko sem v dunajskih časnikih bral, da je nekdo strupene kače in njih strup na sebi poskušal in se sam zdravil. Imel je, kakor so listi kratko poročali, klopotače; dal se je od te kače, ki je zeló strupena, na roki pičiti, zobje so se poznali, kamor jih je zasadila, vendar človeku, ki se je z vsemi zoper strup potrebnimi rečmi preskrbel in se sam zdravil (bil je neki zdravnik in je svoje poskušnje delal v ožjem krogu tukajšnjih, dunajskih zdravnikov), strup ni škodoval. Čakal sem in mislil, da se bode kaj več o onih zdravilih zvedelo, ki jih je ta mož rabil, toda nobene reči ni bilo več čuti o tem; gotovo se mu njegove skrivnosti niso hotele odkupiti. Letos sem pa zopet bral v večernih dunajskih listih, da je prišel nekdo v Ameriki na to, da se pičenec ozdravi, če je že tudi strup dalje časa v krvi, ako se mu pod kožo „hypermangansaures kali“ brizga. Kaj in koliko je resnice na tem, še ne vémo. Do zdaj moramo ostati le pri starih pripomočkih, ki so pa vsi zvanjanji; notranjega zdravila še vedno ne vémo, in to zato ne, ker se strup po svojej bistvenosti še ne pozná.

Že od nekdaj je bil kačji strup malopridnim ljudem prilika, da so ti sleparji reveže od strupenih kač pičene plahtarili, ali pa so pred očmi nevednežev s kačami svoje sleparstvo poganjali, kakor se to še dandanes ponavlja. Vendar o tem ne bomo govorili, ker vsak dobro vé, kaj imamo misliti o zagovarjanji in kaj zopet o ljudeh, ki znajo bajé kače očarati.

Sploh se svetuje, ako je kdo od gada ali modrasa pičen, da naj se mu ali da naj si sam ud nad rano preveže s trakom ali s kako drugo rečjo, ki je ravno pri rokah. Privezati je treba trdo, da se strup ne more s krvjo po životu zanesti. Razvèn prve preveze je treba še ene ali dveh nekoliko od rane dalje proti truplu. Ko je ud, bodi si roka ali noga, kamor je človek pičen, prevezan, naj se rana izreže in sicer ne premalo globoko. Toliko naj se izreže, da odteče s krvjo tudi strup ali

da se z izrezanim mesom od trupla odstrani. Rano je treba izmiti in sicer dobro izmiti. Izpere naj se z vodo, ker ta je najlažje dobiti, še boljše je pa, če se more z žganjem, salmijakovcem ali pa tudi z lugom. To sevéda so dostikrat kaj težke reči, ker si človek v prvej in največjej zadregi od samega strahú morebiti pomagati ne vé, ali pa si ne more, ker nima nobenih potrebnih pripomočkov. Svetovati je tudi treba, da če bi ravno nobene stvarice ne bilo, ki bi se mogla rabiti, naj se vsaj kamen vzame in na rano pritisne, prav trdo sevéda, ali če kamena ni, kaj drugega trdega, kar se pa mora toliko časa trdo tiščati, da pride druga boljša pomoč. Dokler se kamen ali kaka druga trda stvar močno na rano tišči, ne stopa strup dalje v krv.

Svetuje se tudi, naj se rana izsesa. Tudi to ni vselej brez težave in véasih celó zeló nevarno. Primeri se, da si na takem kraji pičen, kamor z usti blizu ne moreš, torej si z izsesanjem sam ne moreš pomagati; drugače je, če to stori kdo drug, ako je ravno tu. Nevarno pa bi bilo strup izsesati, ko bi imel tisti, kdor to stori, kako rano, če tudi majhno v ustih ali na ustnicah, kjer bi se lahko strup s krvjo zmešal. Če rano prerežeš, in če se kri s strupom vred izsesa, bi ne bilo varno te mešanice požreti, ker je, kakor je že bilo rečeno, strup tudi v želodeci škodljiv in nevaren.

Prav dobro je, kjer je v prvem trenutku ali vsaj kmalu po ugrizu, dokler se še ni strup med krv pomešal in po životu raznesel, mogoče rano izžgati. Najbolše za izžiganje bi bilo kako razbeljeno železo, toda kje boš kaj takega precej dobil? Tobakarji na kmetih imajo navadno še dandanes gobo in kresalo pri sebi; naj se goba užge, sevéda je mora biti lep kos, ne toliko, kolikor je tobakar pod pokrovce na suhi tobak utakne, ako se hoče rana z njo izžgati. Goreče oglje je tudi dobro. Ko bi se pozneje rana izžigala, ko je strup že v krvi, bilo bi to nepotrebno in nespametno mučenje in trpinčenje.

Notranjega pravega zdravila pa še ne moremo do zdaj imenovati, kakor je že bilo rečeno, čeravno se jih mnogo upotrebljuje. Najbolj se priporoča salmijakovec ali amonijak. Ta se tudi že jako dolgo rabi in sploh z dobrim uspehom. Rana naj se z njim opere in otira, pičencu pa se ga naj vsako uro dá žlico z vodo namešanega popiti. Še boljše je pa, če se z žganjem pomeša. Bolniku bode dobro délo, ako se more spotiti, zato se naj amonijak če mogoče s kako prav močno pijačo, bodi si z močnim žganjem ali močnim vinom ali pa rumom zmeša. Dajati ga je treba tako dolgo, da minejo vse bolečine.

Pri nas mislim, da bi se pri kakej nesreči žganje še najlažje rabilo. To se najlažje dobi; v nekterih krajih ga je še le preveč, posebno v poslednjih letih se je jela ta pijača hudo točiti. Poroča se, da se žganje v bavarskih hribih že dolgo in s prav dobrim uspehom rabi zoper kačji

strup. Ljudje, ki so bili pičeni, pijejo ga, kar ga morejo in se neki še ne opijanijo ne. Tudi se je že primerilo, da je bil kak prav natrkan pijanec pičen, in strup mu ni škodoval, kakor bi mu bil, ko bi bil trezen pičen.

Potjenje je tudi dobro, kjer se more napraviti, vsaj bolečine nekoliko olajšuje. Opomniti je še treba, da se naj prej ko mogoče po zdravnika pošlje, in njemu se naj bolnik izroči.

V sledečem podamo kratko poročilo, kako se je gospa Erberjeva, katero je modras pičil, zdravila. V Brehm-ovih knjigah se o tem poroča in sicer piše gospa blizu takó-le:

„Moža ni bilo domá, in med tem časom sem morala golokožnice in dvoživke čistiti in oskrbljevati. Modrasom sem hotela vode dati, zato sem jih postavila na mizo, odprla sem eno kletko in dala nevarnim živalim z dolgimi kleščami posodo z vodo napolnjeno. Med tem je zvonaj pozvonilo, hitela sem odpirat, a pozabila v naglosti durice pri kletki zapreti. Ko pridem zopet nazaj v sobo, vidim preplašena, da je en modras že s polovico života iz kletke izlezal. Uplašena in prestrašena nisem vedela kaj storiti, nisem imela toliko preudarka, da bi bila žival s kleščami v kletko spravila; prišla sem jo torej nepremišljeno in sem jo vrgla v kletko. To se je v trenutku zgodilo; a če sem tudi bila hitra, spel se je vendar modras, ko sem hotela vratice zapreti, in me je v levo roko (rame) pičil. Tako sem se bila prestrašila, da sem nekoliko časa kar rano gledala. Na tej ni bilo nič posebnega, bila je kakor prav mali prask, ki ga napravi šivanka; bolelo me ni, zato sem se umirila in sem mislila, da ni nevarnosti. Toda ni dolgo trpelo, da sem čutila omotico; tako slabo mi je postalo, da sem se morala vستي. Ob enem sem pa čutila hudo boleost v rani in še le zdaj sem zapazila, da je jela rana zelena postajati in da se je prask skrčil. Ker so postajale bolečine vedno hujše, izprevidela sem, da ni drugače, kakor porabiti kak pripomoček zoper kačji strup, namreč rano izrezati, izsesati ali pa izžgati. Prijela sem jeklo, ki sem je imela ravno v ognji, s kleščami in sem je pritisnola in tiščala srčno na rano. Napravil se je velik érn mehur na istem kraji, in okoli rane se je pokazalo več manjših, rudečih mehurčkov. Koža je bila tako napeta, da nisem mogla prestajati, zato sem mehur prerezala. Povedila se je iz njega umazana, črnkasta tekočina, ki sem jo, čeravno me je zelo bolelo, vendar iztiskavala. Zdaj sem rano skrbno zavezala in v osmih dneh je bila na moje veliko veselje popolnoma zdrava.“

Ta zgled nam kaže, koliko pomaga, ako se more rana precej izžgati, ali malokdaj se kdo tako srečno in naglo ozdravi. —

Tako sem te, dragi čitatelj, približe seznanil s strupenimi kačami, da se jih vés v bodoče bolj varovati. To so vse naše strupene kače po Slovenskem, in tudi celo cesarstvo jih nima več!

M. Tonejec.

Kritika Gregorčičevih poesij.

Spisal Janko Pajk.

„**Poezije.** Zložil S. Gregorčič. I. V Ljubljani. Založil Ig. Gruntar; tiskala Klein in Kovač. 1882.“ — Čedno natisnena knjiga šteje s kazalom 160 strani in obsega z Uvodom 57 števil. Dobiva se pri Ig. Gruntarji, c. kr. notarji v Logatei (Loitsch) po goldinarji. —

Pesnik nam sam v „Uvodu“ razlaga, zakaj je svoje po raznih listih raztrošene poesije — „raztresene ude“ pravi on — v posebno knjigo zbral, da bi namreč iz takošne celote spoznali njegov pesniški duh. Ta namen svoj nam poveda v vrsticah: „Da kip njegov bi vam podál, Raztresene sem ude zbral“ (Uvod). Pod tem „kipom“ imamo njegovo „glávo in srécé“ razumeti, kakor sam ravno tam pristavlja. —

Iz teh vrstic se sme sklepati, da je pesniku samemu do nepristranske ocene njegovih pesniških proizvodov. In on imá popolnoma prav, da je svoje pesni zbral, da si pogledamo njegov „kip“. Res je sicer, kar že latinski pesnik pravi: „ex ungue leonem“, da namreč umetnika že iz enega samega njegovega izdelka spoznamo, ali je dober ali pa slab. Priznavam, da isto tudi veljá o poesiji; že iz ene same pesni lahko včasih izprevidimo pesniško zmožnost nje zložitelja. Ali kdo bi si upal tako sodbo pri velikem številu pesnij za popolnoma veljavno in merodajno podajati, osobito če je ona pesen krajša, ali pa celó prav kratka, kakor na pr. posamezni epigramm? — Vrh tega pa je nekaj pri poesiji, kar veljá povsod v človeškem življenji: razlika v razvitku. Vsakega pesnika pesni niso v vsakem času in o vsakej priliki enake vrednosti. Potem pa še nekaj, kar je pomisleka vredno: tisti pesniški „svét“, tisto poetiško „obnebjé“, kakó ga hočemo spoznati, ako ne primerjamo več poesij istega pesnika ter jih združujemo v nekako dušno celoto? — Samó iz takih celot se vidi, kaj in koliko premore zevsema kakov umetnik. Pravični proti pesniku moremo torej v resnici le tedaj biti, ako pregledamo, kakor naš pesnik sam z zdravim sôdom to terja, kolikor mogoče ves „kip“ njegove duše in njegovih čuvstev. — In ta samolastna sodba dela našemu pesniku vso čast; mi smemo upati, da mu je pravična, objektivna, podučna, da! ko bi bilo kje treba, celó posvarjajoča kritika ljubša, nego ona, ktera bi ga v ničem ne podučila, v ničem ne opomnila, ampak ga samó povzdigovala ter skozi in skozi samo hvalila.

Resnicoljuben, ljubezniv, zdravočuten, kakoršen je naš pesnik — po njegovih poesijah sodéc — on ne bode odkritosrčne besede za zlo jemal, temveč bode celó zadovoljen, ako o njegovih pesnih na tauje izpregovorimo; kajti on bo imel sad od nje, kakoršnega ima vsakteri, ki tujo sodbo o sebi posluša, sad samospoznanja, ki je po mojem mnenji

največja dobrota v človeškem občevanji. Kakor zlató v ognji, také se pesniki čistijo in spoznavajo po kritiki. —

Pa tudi slovensko občinstvo, menim, ni zadnje, ki ima pravico do resnične ocene literarnih slovenskih del. Ono se, kolikor je posebno za novejšo dobo soditi, za literaturo močno zanima. In kakó bi se ne? Saj je ves naš napredek od literature v prvej vrsti odvisen; z literarnim našim napredkom stopa ves ostali napredek; in ko bi nič literature, t. j. nič dobrih literarnih izdelkov za seboj ne imeli, naš narod ne bi kot narod zdaj menda več bival, ampak kot neka narodna druhál brez samosvestega čutja. Pa od dobrih, pravim, proizvodov je ta napredek odvisen, ne od kakoršnih koli si bodi. Zató mora pravična kritika, kar sem že na drugem mestu poudarjal, za to skrbeti, da slovensko občinstvo istino zvé. Občinstvo, dasi je zdravega sôda že samo po sebi in dasi od njega kot najvišje naše instance odvisi zadnja sôdba, vendar le potrebuje kritike, ki mu pripravlja razsodbo, kakor pripravljata tožnik in pa zagovornik v sodnji razsôd porotnikom. In tega dela je pri nas tem bolj treba, ker naše občinstvo véasih prav polagoma razsôja, in ker naša kritika slovenska — naj svobodno svoje mnenje izrečem! — le prerada dostikrat zamolčuje, kar je dobrega, rajši pa še, kar je slabega. Iz vseh teh ozirov izvira po mojih mislih dôlžnost, tudi o Gregorčičevih poesijah, ki so pomena vredna prikazen literarna, kritiko objavljati ter jih slovenskemu občinstvu v pravej podobi prikazati. Jaz torej pravim: „Občinstvo, bodi našemu pesniku prijazno!“ pa tudi pravim: „Občinstvo, ne zabi in ne presliši kritike!“

„Brezmejno ko Bog je svetišče srcá,
Skrivnostno kot on je, kdo pač proumé ga?
Vesoljno neskončnost zemljé in nebá
Z ljubeznijo sveto in živo obsega.“ (str. 78).

S temi vrsticami našega pesnika naj blagega čitatelja uvedem črez prag pesniške teorije, ktera nikakor ni tako prosta, kakor se na prvi mah vidi. Kaj je prav za prav poesija? — Ko bi se nje pojem také lahko dal razumeti kakor nje oblika, odgovor ne bi bil težek. Da pa pri pesniških izdelkih ni samó na obliko gledati, ampak in menda čisto z enakim pravom tudi na njih zapopadek, to nas uči že vsakdanja praksa in vseobčni sôd ljudij. „Ali so pesni lepe?“ prašajo se čitatelji, kedar jim pridejo nove pesni v roké, in pri tem ne mislijo v zadnje vrsti na lepoto mislij v njih povedanih. In také že imamo dvoje, kar moramo v pojem poesije jemati: zapopadek (vsebino) in pa obliko. Pa še nekaj tretjega, namreč ono „skrivnostno“ stvar, ktero naš pesnik dobro izrazuje z besedami: „Vesoljno neskončnost zemljé in nebá“, stvar, kterej pravimo „srce“. — In také smo prišli pojmu poesije vedno bližje,

spoznavši, da je treh važnih ozirov treba pri njem: „glave“ — „srca“ — in oblike. Ali govorimo brez slik in okolišanja: Poesija je človeško javljenje dotike subjekta z objektom, ali izraževanje naših utisov, ktere občutimo pri svojem zadevanji ob svet. Pri poesiji prihajajo tedaj tri važne stvari v ozir: naš „ljubeznivi“ subjekt ali naš „jaz“; potem predmet, ob kateri se hoté ali nehoté zadevamo, ktereга je znanost krstila „objekt“, in pa izraz ali oblika tega zadevanja, ktero imenujemo način našega subjektivnega javljenja. — In takó bode tudi naša ocena obsegala tri glavne déle: vprašanje, kakoršne je naš pesnik — da se njegovega izraza poslužimo — „glave“; kakoršnega je „srca“, in tretjič kakoršen je umetnik gledé na obliko poesij. Prvo dvoje nam je naš pesnik, pojem poesije dobro proučivši, sam priporočil; tretje nam bode on kot samolastno našo svobodo gotovo ljubeznivo pripustil. —

Ako o „glavi“ našega pesnika govorimo, ne bode gotovo nikdo suma imel, kakor da hočemo pozitivne znanosti in studije njegove preiskavati. To bi bil gotovo prav čuden in pa prav nepotreben posel. Vprašanje more samó o uzorih ali idealih pesniških, ne o znanstvenih biti. — Kaj pa so ti „uzori“, o kterih toliko čitamo po knjigah, posebno lepoznanskih? — Naposled oni niso druge misli kakor navadne, samó da take, iz kterih se zopet druge razumevajo. „Pravičnost“ na pr. je takošen uzor; iz njega izvira poštenost, miroljubnost, izpolnjevanje dolžnostij do sveta, ljubeznivost v občevanju z revnim, zaslepljenim človeštvom, človekoljubnost, značajnost i. t. d. Pesniki so neutrudljivi propovedniki uzorov, in blagor nam! da so. Kakó lahko bi človeštvo brez tega pogostega opominjanja zabredlo v samopašnost in živinsko divjost, ko bi ne bilo ljudij, ki nas spominjajo, da smo „ljudje“ in da bivajo poleg in zraven še drugi ljudje, naši „bližnji“. Pesniki torej imajo za prosveto ali obrazbo ljudstva veliko zaslugo. —

Naš pesnik kakor vsak poet čuti globoko to potrebnost uzorov; in kakor se drugim pesnikom navadno godí, tako tudi njemu: pri primerjevanji svetá z ideali toži mu srce. Na kolikih mestih izrazuje on svojo bridko žalost o izgubi idealov, kterih skoro na svetu ni več najti! Izmed vseh mest se mi zdi v tem oziru najjasnejši dokaz njegove idealnosti pesen „Z i m s k i d a n“ (str. 134), v ktereј popisuje z rezkiní barvami dobo, v ktero smo srečno prijadrali. Svet se mu vidi cvetóč sicer in polen bleska, ali gluh in nem za vse ideale:

„Vsa zémlja v mrzli tej bliščóbi
Pobeljena gomila je,
In méni na tem splošnem gróbi
Bridkóst sréc zalila je“ (str. 135).

„Podoba živa naše dóbe
 Si tí, oj jasni zimski dan,
 Prepoln kot ona si svetlóbe,
 Kot ona — mrtev in hladán“ (str. 136).

Izmed uzorov, po katerih srcé našega pesnika najbolj hrepení, naj imenujem posebej: njegovo rodoljubje ali ljubáv do domovine; prijateljstvo, kteremu je dal v pesni: „Grobni spomeník prijatelju“ (str. 103) mili izraz; čút za nedolžnost, lepó izražen v pesnih: „Pogled v nedolžno okó“ (str. 21) in „Izgubljeni cvet“ (str. 30), in pa moč ljubezni. Reči se sme, da popeva in povišuje naš pesnik ideale skoro v vseh svojih pesnih; da so tedaj Gregorčičeve pesni, kar se tega tiče, vzvišen hymnus idealov; neblagim, sebičnim ali celó podlim mislim — to bi tudi jako žalostno bilo, ko bi naših pesnikov kateri takó globoko zabredel! — niti sence ne najdeš v teh poesijah. Jaz bi celó nekako o pesniku našem smel z njegovimi lastnimi besedami reči:

„Nesvétega nič se ni prišlo v ta hram,
 Duhovi le blagi kraljujejo tam“ (str. 78).

Ravno zató pa naj našega pesnika opozorim na neke pomanjkljivosti, ktere po mojem presodku kvarijo popolni in čisti utisek njegovih pesnij oziroma na iste ideale. Mogoče je, da se motim, ali vidi se mi, da vse te blage misli pesnikove nimajo pravega središča, pravega izvira, ali da drugače povém, da nimajo prave harmonije med seboj. Jaz bodem kmalu skušal to na tanje razložiti. —

Gore sem rekel, da je Gregorčičeva poesija visoki hymnus uzorov, da je teh tako rekóč ves poln. Vriva se zdaj vprašanje samo od sebe: Kteri teh uzorov mu je najvišji, najbolj imeniten, tako rekóč nad drugimi vladajóč? — Znano je, da ima vsak dobri pesnik svojo „zvezdo“ uzornico, ktera ga vodi po vseh potih, ktere odsev se čita in zreáli skoro v vsakem njegovem versu. Z večine, smelo bi se trditi, je to ljubezen, pa tudi kateri drug uzor, na pr. domoljubje, pri nekterih bolj pobožnih pesnikih tudi bogoljubje. — Ali je kaj takega najti v Gregorčičevih poesijah? — Gotovo; jaz bi namreč z njim takó-le zaključeval: Ta svet je poln grdobe, vse laž, vse sama navideznost; kar je edino lepega, resničnega, pravega, to ni na zemlji, to je v nebesih domá. Naši uzori so tam pri Bogu, ki je izraz „ljubezni“ in „resnice“; onkraj tega življenja tedaj se še le začne pravi svet-uzorov! —

Kdor bi ne hotel tega mojega zaključevanja verovati, tega opozorim med drugimi mnogimi mesti samó na té-le pesni: „Srcé siróta“, kjer pravi svojemu srcu: „Saj tvoj dom ni tu na svéti, Ti tam góri si domá“ (str. 81); — „Grobni spomeník prijatelju“, kjer pravi:

„Le hrepeněl jaz bódem k tēbi“, in to, da bi prišel za njim „v dom duhov“, „v lepše svéte“, tedaj v ne b ó (str. 104—105), ktero naslikuje z živimi barvami; — „Človéka nikár“, kjer poje: „Tēbi [Bogu] hítel bo naproti [moj duh]. Da énkrajt tvoj obráz bi zrl, Obráz ljubézni in resnice“ (str. 46); — in pa „Svetá odkletev“ (str. 58), kjer proslavlja božje kraljestvo, kakoršnega si pesnik že na zemlji želi. — Posebno slednja pesen se mi v tem oziru také važna zdi, da se naj pri njej nekoliko pomudimo.

Za gotovo smemo trditi, da je Bog oni najvišji ideal, iz ktereга edinega morejo vsi drugi izhajati: ljubezen, resnica, sreča i. t. d. V svojem hrepenenji po Bogu vidi in gleda pesnik že na zemlji mogoče, a ne še uresničeno to kraljestvo božje. O takej visiji, v ktereј pesnik nebeško gloriože že na tem svetu anticipuje, poroča rečena pesen. Zdi se namreč pesniku presladka misel: Kaj, ko bi „višji Bog“ svoje angele poslal na širni svet in bi ga pretvoril po svojih nagledih? Iz zemske ječe, iz doline solz bi mahoma nastala nebesa: „Resnice solnce síje zdaj, Ljubezni greje žar, In svét je zopet cvéten raj, In srečna vsaka stvár. — Oj, to je zémlje vzvišen god, Človéštva zlati dan!“ (str. 60). — Taka blažena misel je oni „sen“, o katerem pravi ravno tam: „Sreč, le sanjaj vèn in vèn, O sèn, ne vniči se! A pač! Izgini sèn kot sèn, Pa dej — vresniči se“ (str. 61). —

Na kaj snuje pesnik ta sladki „sen“? — Očito na božjo milost in „ljubezen“, ktero že omenja v pesni „Človéka nikár“ (str. 46) in v istej „odkletvi“, kjer pravi: „Z višáv nadsólučnih kraljev kralj Se zémłji nas mehłjá, . . . Na véčno stísne jo sreč, Ljubezni prve vnet“ (str. 60—61). Tedaj ne po pravilu: „car tel est mon plaisir“, ampak ker Bog v resnici zemljo s „prvo ljubeznijo“ ljubi, zato dela tako; in ker je on ob enem Bog „resnice“, zato ne moremo njegove ljubezni za naključno zaljubljenje smatrati. —

Ako pa je pesniku Bog veljal za najvišji uzor, potem bi se pesniku ne bilo bati, da se ta „sèn uniči“, da bi namreč dobri princip ne dobil zmage nad „zmot, laži in zlobe duhom“ (str. 59). Jaz zapazujem tu sicer dober početek, a pogrešam dosleden izvršetek tega načela. Vidi se mi celó, da odstopa pesnik na nekojih drugih mestih nekoliko od tega uzora. Dotična mesta hočem takoj omeniti. V pesni „O nevíhti“ (str. 70) nam namreč pesnik rezko popisuje „gorjé“ ubogega kmeta, kteremu Bog ne prizanaša, ampak mu s točo polje in strn uničuje. Tam prosi kmet v največjih strahovih: „Otmì nas rev, otmì nadlog! Oh, saj te kličemo očéta . . . Ne vnfči žuljev pridnih rok!“ (str. 71), a „Zastónj! Nebó mu pròšnje te ne čuje“ (str. 72). Tú se vidi, ko da Bog ni več „ljubeznivi oče“, ampak neki škodoželjež in krivičnik, ker uničuje žulje „pridnih rok“! — Po mojem sodu se je tu pesnik nedoslednosti

krivega storil. — Isto nedoslednost zapazujem v pesni „Po bitvi“ (str. 129). Ako je po pesnikovih besedah ne**ó** „dobrotno“ (str. 131), potem bi pesnik ne smel nje mu pripisovati krivde, da „Oh tíso**ó** bo src in tíso**ó** bo hiš Jokálo bridk**ó**“, in bi ne smel dvoumno pristavljati vprašanja: „Zakaj to pustíš, zakaj to trpíš, Dobrotno ne**ó**?!“ (str. 131). Bog ali ni več „ljubezniv“ in „dobroten“, ako kaj takega pripušča, ali pa niso te prikazni od njega, in tedaj ga ne smemo dolžiti. Na vsak na**ó**in se mi tu vidi harmonija kaljena v naziranji najvišjega ideala. Navidezne navzkrižnosti božjega vladarstva se dajo vsekako odpraviti, ako Bogá z višjega stojališča smatramo, poravnánje teh bi ne moglo našemu pesniku biti težavno, ker on v pesni „Človéka nikár“ večkrat o sebi trdi: „V delávnico sem tv**ó**jo [božjo] zrl“ (str. 45, 46). Da je tam s kmetom malodušen, tam z rodbinami pobitih junakov obupen, tu pa trdí, da vidi „skrivnostno snovanje božje roke“ (str. 45), — to se po mojih mislih malo veže in ni enotno. Pesniku se tedaj nič bolje ne godí nego „svétu“, o katerem on sam pravi:

„Brezumni sv**é**t plakaje t**ó**ži,
Ko pade ev**é**t duht**é**ci r**ó**zi,
Ko izmej dragih mu kat**é**r
Duhá ok**ó**ve v gr**ó**b pol**ó**ži . . .“ (str. 45).

Govor**é** o uzorih naj še eden svoj pomislek izjavim, kateri zadeva uni**é**nje uzorov na zemlji. Najbolj toguj**ó**č se mi zdí pesnikov glas v „Črnem plaš**é**ci“ (str. 92). Tam na pr. trdi o „Pravici“: „Pravico v gr**ó**b so dévali, Pri gr**ó**bu jaz sem bil . . .“ (str. 93). — Tak**ó** bi tedaj na svetu več pravice ne bilo! Ali v pesni „R**ó**marica“ (str. 64) pravi isti naš pesnik: „Pa**č** **ó**stra in nemila si, Oj s**ó**dba svetna ti . . . Še v gr**ó**b celo tvoj séga **č**rt . . .“ (str. 67). — Kak**ó** se je potem bati za „pravico“, k**é**ra je vojaškega begunca tak**ó** nemilostno zasledovala? — Ravno tak**ó** se naš pesnik bojí za uzore ter pravi: „Uz**ó**re pokopáli so . . .“ [jaz prašam: kdo?], „Na gr**ó**bu tam plesáli so . . .“ [kdo je kaj takega storil?] (str. 93). Jaz menim, da je ta strah (kakor tudi ta pesen) pretirana. Prvi**č** se zavoljo takih, ki so „plesali na gr**ó**bu“ (!), ni zaradi uzorov ničesar bati; drugi**č** še več uzorov ni, kak**ó** se more v pesni „Slov**ó** in naro**č**ilo“ prijatelju naro**č**ati: „Da vz**ó**re mi vresni**č**iš zláte Kot narodnják in poštenják“ (str. 89)? Da še bivajo na zemlji taki možje, ki gojijo plamen uzorov, to priznava pesnik poj**é**: „A móž poš**t**én je — s**ó**lnce zláto, Ki razsvetljuje, greje svet . . .“ (str. 90). — Sicer pak bi po prejšnjem imeli uzori svoj izvir v Bogu, ki je „ljubezni“ in „resnice“ Bog, in **č**e bi pesnik bil dosleden, bi se ne smel bati za nepremakljivo v Bogu počivaj**ó**č**e**, po njem v svet prehajaj**ó**č**e** uzore. Ta strah je uzorom bolj na škodo, nego na korist. V tem oziru pogrešam krepostno in vzvišeno obrambo idealov, kakor tudi doslednost. —

Pozneje bodem izvir vseh teh pomanjkljajev razjasnil; zdaj jih samó konstatujem. —

Preidimo zdaj k drugemu delu svoje ocene, k pesnikovemu „srcu“, ter pogledimo, na kak način prenaša ono utiske, ki prihajajo od „objekta“. Tu zapazimo brž veliko nežnost, da! reči se sme mehkočnost čuvstvovanja. Zgodbe svetá, posebno lastni dogodki segajo našemu pesniku globoko v dušo. Trditi se sme, da je več ko dve tretjini njegovih poesij elegičnih ali vsaj jako mehkočutnih. Ne vém, ali bi smel ktero izmed vseh veselo ali vsaj „krepko“ zvati. Izjemo bi delala menda edina: „Vinski duhoví“ (str. 43), v kateri zapazujem nekoliko čvrstih akkordov:

„Točaj, le z nòva kupo mi napólni,
Hladila daj, zdravila duši bólni!“ —
„Tu v kupi, glej, prekrasno zrèm kraljico,
Nebeško hčer, neskáljeno resnico;
Tik njé radóst, pozná se na očéh,
In déca njéna: šala, vtíp in smeh!“ —

Tej blizu bi smel menda postaviti še: „Tri lipé“ (str. 138). — Potem ne vém nobene več, ki bi se smela „krepka“ imenovati. Vendar pak ne manjka poskusov k temu, samó da posameznih. Včasih se človeku zdi, da se hoče naš pesnik ohrabriti, ko da bi učil ono svétno „gorjá“ junaški prenašati. Naj omenim samó dve pesni te vrste. Prva je „Kupa življenja“ (str. 29). Tam izpodbuja pesnik k možatemu prenašanju svetá ter pravi: „Kedór je možák, Strupéne se kupe ne brani. . . No vedno ostane enák, In vedno ohrani Si pôkoj sladák.“ Druga že večkrat omenjena je „Človéka nikár“ (str. 45). Tam tolaži sebe, da „smrti ni“, da je človek neumrjóč. Posledica bi morala torej biti: zató trpi voljno in brez strahú! Ali nekoliko premehko jo je pesnik také-le prikrenol: „Človéka — vsťváriti nikár“, pravi on stvarniku. In zakaj ne? — Ker bi človek: „Imel čútiti in trpeti!“ (str. 47). — V tem zaključku razodeva sicer naš pesnik veliko sočútnost in nežnost za trpeče človeštvo, ali kakor se mi zdi, nekoliko nedosledno. Naj mi č. g. Gregorčič dovoli, da o vsej tej vrsti premehke poesije tu svoje mnenje čisto odkritosréno povém! —

V naziranji svetnega „gorjá“ dadó se tri vrste pesnikov kakor ljudij sploh razločevati: prva onih, ki prenašajo krepko in junaški vse posledice svojega zemskega poslanstva, energične nature, katerim je pri-slovica: „tu contra audentior ito!“ (ti tem drznejše nadlógam srečávaj); — druga onih, ki vsi mehki povešajo peroti, ki trpé vsled najmanjšega neugodnega utiska, ki se zgrudjajo od najmanjšega udarca, katerim je svet velika gomila, dolina solz, bližnji — kruta pošast; katerim bi bila največja slast, ko bi mogli iz svetá poizginoti ter se pogreznóti v „nič“, da

bi ne bilo več sledú po njih; — tretja vrsta obsega one, ki plavajo in tavajo sredi obeh dveh prvih, kateri se zdaj zlemu zoperstavljajo, zdaj zopet umikajo, zdaj je zarotjujejo, zdaj zopet pred njim bežé, ki bi radi bili hrabri, pa jim ali prirojena mehkoča ali pomanjkanje doslednosti tega ne dopušča.

Prve vrste pesniki prenašajo ali voljno in udano svoje gorjé, spominjajoč se „svojega stanú“ kot „poetje“, ali pa z mirnostjo, hladnodušnostjo, celó z nekako veličastnostjo, ako ne celó z nekim zdravim humorjem. Tej vrsti naš pesnik ne pripada. Druge vrste pesniki so popolnoma udane stvarice; oni si gorjé celó z lepimi barvami naslikujejo, da bi je lažje prenašali, sipajóč na trnjev pôt cvetličje lističje, pripovedujóč nam svoje težave, a z neko milotožno slastjo, ki gane človeka, a ne pregloboko, prevarjajóč sebe in svet, da vendar naposled pri vsem tem zemlja ni ona toliko pomilovana pustinja. Tudi k tej vrsti naš pesnik ne pripada, ampak k tretjej. — Meni niti z daleka ne prihaja na um, da bi zaradi tega Gregorčičeve poesije obsojal; njegovo naziranje svetá izvira iz njegovih okoliščin in je njih proizvod. Naša slovenska poesija je tudi nekoliko ta način našega pevanja zakrivila. V čem se odlikujejo Gregorčičevi predniki in vrstniki v tem óziru pred njim? Tožen, dasi na vsak način hrabrejši, je Prešéren; tožen, samó da k drugej vrsti spadajóč, je Boris Miran; tožne so z velike večine tudi drugih naših pesnikov pesni. Národne naše, to se mora priznavati, niso skozi in skozi takó in v tolikej meri žalostne, kakor pa umetne. Naj se pomisli na naše staréjše epične! — Odkod tedaj ta skoro neizjemno elegični „ton“ naše umetne poesije? — Iz našega današnjega, recimo moderno-slovanskega, a da mu dam pravo ime, — v resnici buddhaističnega nagledovanja svetá. Da! večje podobnosti ni, nego je med slovanskim in buddhaističnim nazorom življenja: ista mehkočnost, isto koprnenje, isto hrepenenje po „Nirvani“, isto izogibanje nadlog, ista obupnost! Ali ni naš pesnik sličnih nazorov, kedar poje: „Kedó bi pa ko jãz na svéti Imèl čútiti in trpéti, Mej dvómi, zmótami viséti — Človéka — vstváriti nikár!“ (str. 47)? — Buddhaistom namreč je največja naloga: ne misliti, ne čútiti . . . : „Po nauku Buddhe je največje dobro — osvobodjenje od vsega čútjenja in predstavljanja, popolno uničenje vsega mišljenja . . . To se zgodí z vstopom duše v Nirvano t. j. v „ugasnenje“, ktero si je Buddha predstavljal kot ugasnenje svetilnice, ktere gorivo je pri kraji . . . Popolni mir in pokoj brez vse zavesti . . . Vzveličanje se še le začne, kedar preide osebna eksistenca v edinstveno načelo vsega bitja . . .“ (citati iz buddhaistnega nauka). „Pravi pobožnik živí kot samotarec . . .“ (V ta namen hodijo v gozde živet, prav po idealu Rousseau-jevem.) Tudi naš pesnik razodeva svoje hrepenenje po tej samoti v pesnih: „Veseli pastir“ (str. 12), „Pastir“

(str. 106), „N a z a j v p l a n í n s k i r a j“ (str. 109), sevéda posebno v „Veselem pastirji“.

Znana je človeko- in živaloljubnost buddhaistov, mehko njih sreč za bolečine bližnjega, prenežna njih skrb tudi za najmanjše „živalice“ . . . Ljudje po buddhaističnem nauku nimajo tedaj nič svetovnega egoisma. — Nekaj takega brezmejnega človekoljubja najdeš v sledečih vrsticah našega pesnika, v (edinem njegovem) sonetu „Darftev“ (str. 28), kjer med drugim pravi: „Odlóčno odpovéj se svóji sréči . . . Živéti vrlí móž ne smé za sé . . . Veselje ljudsko njemu v óku síje, In tuja sólza mu mečí sréé!“ — Takó blaga nesebična čúvstva gojí tedaj naš mili majhni slovenski rod! V resnici, ako je Gregorčičeva poesija odmev našega naroda, potem smo eden izmed najmehkejših narodov Evrope; jaz mehkejšega ne poznam. Samó da ni pri nas ta čút historično dokazljiv, sicer bi nas davno že ne bilo niti na „Kozlerjevem zemljevidu“!

Naj povém na ravnost: v veku borbe za obstanek ne veljajo takošna načela dosti, pa tudi v strogo moralnem oziru ne; kajti morala, zdrava morala menim, terja tudi nekaj egoisma, toliko namreč, kolikor ga je k s a m o o h r a m b i človeka potreba. Sad buddhaisma pa vidimo zoreti v Indiji in njej obmejnih delih svetá; ta sad je — dosti znan, o čemer ne utegnem tu dalje govoriti; „British-India“! s tem je vse povedano. — Da ta oddelek končam: g. Gregorčič ni iznajditelj, pač pa razširjatelj teh mehkobnih nazorov, kateri pa — da to odločno poudarjam — niso našega narodnega korena, k temu prezdravega, ampak iz „Weltschmerzpoesije“ v nas preneseni. Iz tega prevladanja buddhaističnega naziranja svetá razumeje se ves duševni obzor in celo podnebje Gregorčičevih poesij; iz tega načela se dajo tudi vse navzkrižnosti, namreč z njegovim vrhovnim gore razloženim uzorom prav jasno raztolmačiti; v tem načelu najdete tudi ključ k razumevanju vse naše novejše, z malimi izjemami buddhaistične poesije. Ali se pa naši pesniki tega načela vedé ali pa nevedé držé, v preiskavanju tega se ne spuščam, ker je to malovažno. — Vendar dovolj o tem delu; preidimo k tretjemu, k ó b l i k i! —

Naj pa so pesnikovi uzori enotni ali ne, naj so čúvstva v njegovih poesijah izražena — „krepka“ ali „mehka“, naj se tega ali onega filozofičnega naziranja svetá drží — kar je naposled vendar le sekundarno vprašanje pri poesiji —: eno je pri vsem tem neobhodno, da je pesnik pravi umetnik. Nikakor ni dovolj, ako pesnik svoja čúvstva samó takó rekoč kopira ali na tanko izrazuje ter svoje notranje boje, zvananje utiske, svoje skrbi in strahove i. t. d. naslikuje, — temveč on jih mora kot slikar samostojno predelavati in predstavljati. Umetnik ni fotograf, on je več; ko bi fotografija bila vrhunec slikarstva, potem bi fotografski stroj že bil davno vse slikarje popihal, kar pa ni. V umetnosti,

da namreč stvari kakor v nekem zrcalu ali v nekej sliki gledamo, v tem obstoji jedro „poetičnosti“. In tako smo dospeli k esthetičnejsi preiskavi Gregorčičevih poesij. —

Vsega, kar k umetnosti pesništva pripada, ne bodem tu našteval. Dobro in zaslužno delo bi bilo, ko bi nam kdo kako „poetiko“ ali „nauk o pesništvu“ sistematično napisal; potem bi se mogli na njo sklicovati. In ravno pretežavno bi ne bilo tako delo. Slednja leta se je mnogo, prav mnogo sme se reči, pisalo pri nas Slovencih o tem. Pesniku početniku ne more več pri nas težavno biti seznaniti se z glavnimi načeli poesije; treba mu je samó nekoliko truda in dobre volje k preiskavanju naše „polpretekle“ literature. —

Poesije Gregorčičeve nam v umetniškem oziru kažejo v obče gladkost besede, lepoglasnost versov, čut za rythmus, spretnost v rimaži, raznovrstnost v metrih in prizadevanje najti mislim primerno versifikacijo. Tudi je naš pesnik mnogobrojen gledé na vrste poesij; tu najdemo idyll; prosto po narodnem načinu zapeto pesen (na pr. „Oj z Bogom, ti planinski svet!“ str. 120; „Nazaj v planinski raj!“ str. 109); romanco (na pr. „Njega ni“ str. 36; „Izgubljeni cvet“ str. 30); večji del pa elegičnih, nekoliko prav izvernih (na pr. „V celici“ str. 51); včasih kako krepko („Vinski duhovi“, ktero sem že omenil); sevéda največ zgolj lyričnih. Prava struna Gregorčičevih poesij je — da didaktičnih njegovih celó ne pozabim — lyrična; in naš pesnik veljá v prvi vrsti za lyrika. Po tem pravilu se tudi ravná njegova metrika; z večine je rabil prostotrochaične in prostoiambične strofe, pogostoma tudi logaoedični metrum, nikjer pa ne heksametra ali pa distichov. Sonet ima samó eden („Daritev“ str. 28); epigramma nobenega, takó tudi nobene gazele in nobene stanee, kar mu se vé da v greh ne štejem, ker je raba metrov pesniku na prosto roko dana. V obče se je tedaj držal naš pesnik z zmernostjo bolj ozkih poetičnih mej. — Toliko bodi sploh povedano v hvalo našega pesnika; nadrobneje povemo svoj sod v sledečem. —

Najpreje hočem omeniti, da se govor ali dikcija teh poesij obrača med prostonarodnim in umetnim, „šolskim“ jezikom, pa da se bolj k slednjemu nagiblje. Gregorčičevih prostonarodno spevanih je primeroma prav malo proti „umetnim“. Taka prosta, skozi in skozi v gladkem jeziku zložena pesen je „Nazaj v planinski raj!“ (str. 109); tej je malo število podobnih po besedi in obliki, nekoliko več po duhu.

Med popolnoma čiste in najboljše zložene umetne se smeje razvén „Uvoda“ šteti: „Sam“ (str. 10); „Mavrica“ (str. 11); „Pogled v nedolžno okó“ (str. 21); „Njega ni“ (str. 36); „Na bregu“ (str. 40); „Vinski duhovi“ (str. 43); „V celici“ (str. 51); „Ujetega ptiča tožba“ (str. 73); „Zaostali ptič“ (str. 41);

„Pastir“ (str. 106); „Oj z Bogom, ti planinski svet!“ (str. 120); „Zimski dan“ (str. 134). Tem prihajajo blizu v čistoti oblike: „Oljki“ (str. 143), „Samostanski vratar“ (str. 95), „Tri lipe“ in še nekaj malo drugih. —

Ako ni utis nekterih drugih také čist in efekten, kakor teh, krive so nektere pomanjkljivosti. Med te spadajo v prvej vrsti nejasnosti, také nekterih pesnij celih kakor tudi posámeznih mest.

Ker nam je do tega, da bi se našega pesnika proizvodi čim mogoče čišče razvijali, nočemo tudi raznoterih pomanjkljivostij zamolčati, katerih se bode on v bodoče izogibal. Sledeče pesni so vsaj meni kot celote nerazumljive: „Naša zvezda“ (str. 4), ker ne vém, kaj bi si pod to „zvezdo“ predstavljal; — „Mojo srčno kri škropíte“ (str. 6), iz ktere ne prevedim, kakó bi mogla pesnikova „srčna kri“ — „po planinskih solnčnih tleh“ razškropljena — „kakor seme“ iz sebe pognati „cvetke tisočere“; — „Primula“ (str. 54), kjer mi vrsta in zveza mislij ni jasna. Deloma nejasne so mi poesije: „Kupa življenja“ (str. 29), vsaj v svojej prvej polovici, ker ne razumem, kdo „v kupo življenja“ „zajema“ „kipeči napoj“; — „Moj črni plašč“ (str. 92), ker ne vém, kakov plašč méni pesnik, in komu bi ta plašč bil „v posmeh“; tudi mi je cela situacija te pesni nejasna; — „vbrani kruh jesti“ (str. 20), kakov kruh je to? — kakó so v boji „tam kovála jekla“ (str. 24), tega ne umem; kakó bi „poletni dan zaríl se v prst, zavíl se v mah“ (str. 54), tega ne razumem; — kakó bi „Romarica“ na grobu ljubega postala „živ spomenik, trpéč ljubezníkip“ (str. 68), ne umem, čeravno mi je Niobina osoda, pa nekoliko drugačna, znana; — nerazumljive so mi kitice: „Dobí se véasi pergamen . . .“ in „A list je tujeu v last prišél . . .“ in „Tak list prostran . . .“ (str. 99); — parallelke med „znamenjem“ in pesnikovim „srčem“ in „domovino“ (str. 150—151) nikakor ne umem, ker ne morem med temi tremi najti „tertium comparationis“. Ako na str. 41. „ptičku“ (mascul.) pravi: „In ti si edini še tukaj ostál“, potem odisli ptički niso njegove „sestre“, ampak njegovi „bratje“. — Da pri tolikem številu versov poetiška dikiija na mnogih mestih peša ter se v proso prevrača, nočemo pesniku v preveliko pregreho šteti, kajti poetiška moč ne more vedno enako napeta biti: „bonus etiam . . .“! Vendar pak se bode naš pesnik moral nekotih nepotrebnih ponavljanj besed izogibati. Takošne kazijo tek mislij in utrujujejo, ako se kupičijo, na pr.: „In tukaj smo tvoje norósti, Norósti, zgubljene mladósti“ (str. 17); „Kaj bo, kaj bo pač tó?“ (str. 58); — „Pač mnogo vzéli ste mi, mnogo“ (str. 75); „grob zeva globòk, globòk in širòk“ (str. 130); — „pozdravljam te srénó, srénó“ (str. 143); — „Strašnó, strašnó!“ (str. 145); — „na drévu kljuva, kljuva, pika“ (str. 145), vse troje v „Oljki“. —

V metriko nam je uvedel g. Gregorič neko novo vrsto rime, ki se vsaj meni v aestetičnem oziru zdi malo srečna iznajdba, vsaj nevarna za lepoglasje. To je, da jo takó imenujem, „podvojena rima“ v istem versu, namreč na sredi in na konci, na pr. „Žel é e pa in kopern é e“ (str. 8). Meni ni neznanó, da se ta vrsta rime že v antiki kakor tudi v narodnih srbskih nahaja, ali v umetnej poesiji bi jej jaz odločil prav tesen koticék, ker déje ušesu bolj neugoden nego ugoden utis. Našel sem sledeče: „Nor ó sti, zgubl jêne mlad ó sti“ (str. 17); — „A oč e in ves národ jó č e“ (str. 27); — „V dal ja vo č ez morsko plan ja vo“ (str. 41); — „Iz bliskov m è č krepkó viht e č“ (str. 59); nakupi č ene sem našel v zaporednih teh-le versih: „Od zôra do mraka ros á n in pot á n — Ti lajš aj in slajš aj č lovéško trpljenje! — Ne plaši se z no ja, ne straši se bo ja!“ (str. 63); — „Oj sen č ni g aj, moj rojstni kraj!“ (str. 74) i. t. d. (Bojim se, da bi nam kakov poetiški novinec odslej naprej ne napolnil po cele pesni s takimi rimami. —

Na rimo je pesnik mnogo truda obračal in je v obče prav gladke rime zlagal, ki lepó doné; vendar pak se naj za naprej nekajih izogiblje, ktere so potvare rim. Jaz menim one rime, ki so samó ponavljanja prejšnjih, kar dela verse enoglasne in ovája nekoliko brezskrbno opravljanje poetičnega posla. Slaboglasne so te rime namreč tedaj, kedar se ista beseda ponavlja, namesto da bi se nova iskala, na pr. „Tu v bagru ino v svili vse Nocoj koš á ti se, Diš í ti po kadfli vse In svéti v zlati se“ (str. 112); a rimanju tudi te-le majhne izpremembe niso ugodne: „Lepó žarf megl í ca se, Pod solncem plavajó č, Oz í ra v njó cvet í ca se, Hlad í la čakajó č“ (str. 124). Takih rim je primeroma v teh poesijah mnogo; prim. „mi — mi“ (str. 92, 94, 113, 123, 125); — „ni — ni“ (str. 67, 77, 121, 150); — „še — še“ (str. 83); — „se — se“ (str. 18, 61, 106, 109, 111, 124); — „so — so“ (str. 93); — „bo — bo“ (str. 6, 87); — „je — je“ (str. 67, 89, 107, 111); — „bom — bom“ (str. 66); — „sem — sem“ (str. 93, 113 [dvakrat], 115); — „bil — bil“ (str. 113); — „njeg á — njeg á“ (str. 128); — „poln — poln“ (str. 38); — „tri — tri“ (str. 65); — „tod — tod“ (str. 124); — „sre é — sre é“ (str. 127) i. t. d. —

Nektere rime so očito prisiljene, na pr. „skrf j — oč í“ (str. 39); — „bó gin j — ogin j“ (str. 44). — Nektere poesije so samo do polovice rimane, brez vsakega preglednega zakona: „Človéka nikár“ — „Moč ljubez ni“ — „Po bitvi“ — „Življenje ni praznik“ — „O nevihti“. —

Včasih je pesnik zaradi rime naglasu silo storil: „Znač ajen sam še v ljudstvu zn á č aj Oz í vljaj . . .“ (str. 90); — „Vol í si č ás in kraj“ (str. 104); prim. „Vol í [si pot]“ (str. 124); — „gork é prošnj é“ (str. 119); — „poraž è n [m. porážen, prim. vrážen] (str. 129). —

V grammatičnem oziru je pesnikov jezik skoro povsod čist. Napake sem té-le zapazil: „Živje m“ [m. živím] (str. 12); — „presnovljánje“ [od glag. presnováti — nenavaden iteratív] (str. 45); — „Zlatár ključe sková [m. skuje] (str. 96); — „zrèm u svetišče“ [m. v] (str. 79); prim. „u službi“ (str. 96), „u tvoji deželi“ (str. 153) i. t. d. — — —

Toda dovolj opazk! Ako na konci izrečem sodbo, da tem poesijam — vendar le pesnikovim „prvencem“ — še manjka mnogo tega do klaasičnosti, ne jemljem jim s tem zaslužene cene. Saj skromni pesnik sam ni prevzet, ker o njih poje:

„Tí, cvet in spév pozímski, búdi
Ljudém spomin krasnejših let,
A búdi hrepenenje tudi,
Da vrnil bi se spév in cvet!“ (str. 137.)

Upajmo torej, da nam za „I.“ zvezkom kmalu pride II. . . ., ves „pomladnji“. — Na konci pa Gregorčičeve poesije prav gorko priporočamo našemu občinstvu kot lepi šopek duhtečih idealov, katerih je današnji svet vedno bolj reven. Prepričan sem, da še ućaka s pesnikovim novim trudom in pripomoćjo občinstva naša literatura od Gregorčičeve Muse marsikterega zrelega sadú! —

Zgodovinske črtice

o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobćuje *Davorin Trstenjak*.

XXIII.

Provincija Windischgraz v oblasti avstrijsko-habsburških vojvod: Rudolfa II. (IV.), Leopolda IV., Alberta III. in Ernesta železnega.

Koroški vojvoda Henrik V. je leta 1335, brez vseh moških dedičev umrl, in tako je koroško vojvodstvo prišlo k avstrijsko-habsburškeji hiši. Cesar Ludovik je avstrijskima vojvodama Albertu II. (hromemu) in Ottonu, ktera sta uzajemno vladala, koroško vojvodstvo v „lehen“ podaril. Albert je imel nesrećno vojsko s Švicarji, umrl je l. 1358., in trije sinovi Ottonovi so bili nasledniki v avstrijskih vojvodinah, prvi med njimi Rudolf II. (v Avstriji imenovan IV.). Takrat je bil patrijarh oglejski in zakoniti posestnik slovenje-graške provincije: Ludwik della Torre, ki je v mladem in ćastilakomnem vojvodi Rudolfu našel nevarnega soseda, tem več, ker ni bil vojvoda Rudolf vesten v izbiranju svojih sredstev in si je znal nezadovoljne

patrijarhove vasalle na svojo stran pridobiti. Takoj početkom svojega vladarstva se je patrijarh pri papeži potožil, da si je vojvoda po nepravdi in sili prilastil patrijarhova posestva: gorenjo in dolenjo Vipavo, Lož in Turjak na Kranjskem, Trebnje na Koroškem in pa Slovenji Gradec.

Patrijarhovo lastnino v slovenje-graškej provinciji so imeli takrat v fevd — A u f f e n s t e i n c i, ¹ ki so patrijarhu odpovedali fevdno zavezanost in se proglasili za fevdnike (Lehensleute) avstrijskih vojvod. Vojvoda Rudolf si je znal prijateljstvo cesarja Karola IV. pridobiti, ² in pride s svojimi vojščaki do Gorice. Patrijarh je moral primirje sklenoti (1362); a pogodbe primirja so bile bridke. Patrijarh je moral namreč vse fevde oglejske crkve na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, imence: Slovenji Gradec, Lož, Vipavo, Turjak in Trebnje vojvodi Rudolfu prepustiti. Po razsodbi cesarja Karola IV. bi morala ta okrožja zmirom pri Avstriji ostati. Primirje ni dolgo trajalo; Rudolf začne novo vojsko, vendar ne doseže svojega namena, ker ga je smrt l. 1365. v Milanu prenaglila. ³

Mesec dnij pozneje umrje tudi patrijarh, in souverainske pravice oglejskih patrijarhov v nemških deželah so bile izgubljene.

Po njegovej smrti sta uzajemno vladala Leopold IV. (pobožni) in Albert III. ⁴ (s kito, mit dem Zopfe).

Starotrške crkve arkiv hrani od Leopolda listino iz leta 1377., v kateri potrdi privilegije crkve slovenje-graške: „thun khundt, das uns der Erbar- und bescheidene Hannss, Pfarrer zu Windischgrätz, des Edlen und wolgeborenen Graf Mainharts von Görz unseres lieben Oheims Caplan und Ratgeb, fürbracht, und zeigt Handvest und Brief davon, solch der ehgentanten seiner Khirchen Recht und Freiheit geschrieben sind.“

Leta 1376. je Albert svojemu bratu Leopoldu prepustil vladarstvo na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, in si je obdržal samo vladarstvo v Avstriji. Leopold je pa začel s Švicarji, ki so si svojo svobodo branili, vojsko in je padel v krvavej bitki pri Sembachu, ne daleč od Luzerna l. 1386.

¹ A u f f e n s t e i n c e m je vojvoda koroški, Henrik, grad in mesto slovenje-graško že leta 1316. zastavil. A u f f e n s t e i n c i so z Mainhartom IV., grofom goriškim, s Tirolskega na Koroško prišli (1286) in so bili s prva vasalli goriških grofov.

² Cesar Karol IV. je bil Rudolfov tast.

³ Leta 1363. dne 5. junija je potrdil Rudolf na Dunaji, da se Heinrich von Montpreis-ov zalog (Pfand) na Slovenji Gradec prestavi na Niklasa Galla, po katerem je dobila bližnja grajščina Gallenhofen svoje ime.

⁴ Albert III. je dal l. 1374. dne 4. febr. na Dunaji mesto Slovenji Gradec v zalog Haugu Tybeinskemu (Duino, Devin v Primorji). Štiri leta preje (1370) so pretirali Slovenje-graščani vse židove iz svojega mesta.

Zdaj prejme Albert drugokrat vladarstvo na Štajerskem, ker še ni bil Leopoldov sin Vilhelm polnoleten. Vendar pričuje eno pismo, ki je tudi v arhivu starotrške cerkve hranjeno in pisano: „zu Wien am Pfinztag, nach St. Georgen Tag anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo septimo“: da je že vladal takrat vojvoda Vilhelm na Štajerskem. On se v pismu sam imenuje Leopoldovega sina: „von unserm Vatter seelig Herzog Leopoldten“. —

V tem pismu pravi vojvoda Vilhelm: „Wir lassen euch wissen, das wir die Erben unser lieben Andechtigen Gerlachen Mürtlein, Pfarrers zu St. Martin bei Windischgrätz, und seinen Bruder Wissenden,¹ Pfarrers zu St. Pangrazen zu Windischgrätz in Unsern sondern Schermb und genad genomben haben.“

Vojvoda Vilhelm je dne 15. julija l. 1406. na Dunaji s konja padel ter v svojem 34. letu brez otrok umrl; po novejši delitvi je dobil Štajersko, Kranjsko in Koroško Vilhelmov drugi brat: Ernest, železni imenovan zavoljo svoje telesne moči in velikosti in nepremagljivosti svoje volje, ter tudi zaradi svoje železne oprave, katero je vedno nosil. Ernest se je podal leta 1412. na božjo pot v Palestino, na kateri ga je med drugimi plemiči tudi spremljal: Koloman von Windischgrätz (Winklern lib. c. str. 99).

Ernest je umrl 10. junija l. 1424. v Brucku ob Muri še le 47 let star, ljubljen in objokan od svojih podložnikov in spoštovan od svojih sosedov; pokopan je v cerkvi runskega samostana. Pod njim je ustanovil Johann von Laak špital v mestu slovenje-graškem² l. 1419. Johann von Laak je bil kranjski plemič iz Škofje Loke. Ti plemiči so bili nekdanji ministerialci frisinskih škofov, pa so imeli tudi na Štajerskem posestva. Georg von Laak je kupil od Albrechta von Kainach l. 1445. Plaschitzhof pri Ptuji. Morali so tudi v Slovenjem Gradci imeti posestva, ker jih v listinah mestnega arhiva nahajamo kot mestne sodnike.

Nekdanj je v Slovenjem Gradci stanovalo dosti plemičev. Tako smo že spoznali plemiča: Friedericus sic dictus Leupacher de Windischgratz, kateri je v družbi Ottona de Windischgratz, Hartnida in Gepeuera de Gutenstein itd. pod patrijarhom Raimundom oplenil grad in bil zaradi tega izobčen. Ti Leupacheri so imeli tudi posestva blizu Konjic; od Pavla Leupachera je kupil

¹ V listini „dtto. Windischgratz, 1429. Jun. 29.“ najde se plebanus Bisandt, ob enem archidiaconus Carinthiae aquilegiensis, kot priča v pismu, po katerem se Oswald, župnik v Rinckenbergu, zaradi telesne slabosti svojeji furi odpove (Göth, Mitth. des hist. Ver. für Steierm. V. zvezek str. 177.)

² Špitalski kaplan je bil l. 1429. Hans Kalbl.

l. 1432. Burkhard von Weispriah desetino v Bistrici in Konjiškej vasi (Göth, Urkundenregesten VIII. Heft, Mittheil. des hist. Ver. für Steierm. stran 180), v kateri okolici še stare listine kraj: Leupach omenjajo.

Plemenita rodbina v Slovenjem Gradci je tudi bila: „de Hebenstreit“, in videmski arkiv hrani pismo, po katerem je dal oglejski patrijarh tej rodbini svoje kmetije na Štajerskem in Koroškem v „lehen“. Hebenstreiti so imeli tudi pri Konjicah posestva, ker se še dandanašnji tam imenuje okolica: Hebenstreit, pol ure od Konjic, katastralno pa zmerjena z občino: Skalice.

Plemenita rodbina Hebenstreit je imela v Slovenjem Gradci feudum habitantiae. Plemiči te vrste so stanovali v gradovih in hišah patrijarških, imeli so varstvo črez nje in smeli so jih le prijateljem odpirati. Tako razumevamo, zakaj se v slovenje-graškej okolici nahaja več hiš z poznamenovanjem: „Stöckl“ in „Hof“. Bila so to večja poslopja z nadstropjem, v katerih so stanovali „habitatores nobiles“, kakor jih stare listine imenujejo. —

Poročila o hrvatskej književnosti.

Spisuje J. Steklasa.

II.

1. *Ivan Truski*. Svakolika mu djela. Knjiga I. Zagreb 1882. Cena 80 nov. — Po krasoti jezika in pravilnosti rythma je I. Truski „prvak pesnik“. Pokojni Šenoa ga je krstil v „Vienac“ l. 1880. „oteem hrvatske metrike“. Prva knjiga je izšla koncem preteklega leta tiskom Albrechtovim v šestnajstini. V tej prvi knjigi se nahaja 65 popevk in 22 milostnic ali ljubovnih pesnij. Izmed Truskovih popevk pejejo se po vsej domovini in zvanaj nje: „Oj talasi“, „Oj jesenske duge noći“ itd. Glej „Vienac“ 1882. broj 1. Naj se tukaj omeni, da je pokojni Šenoa v svojem načrtu hrvatske poetike posebno vrednost priznal Truskovim popevkam, in dovolj jih je še v tej knjigi, katerim še napevi niso pripravljani. Ta knjižica je vredna, da jo kupi vsak član naših pevskih društev, vsak pevec in vsaka pevkinja ter vsak, ki se zanima za hrvatsko literaturo, kajti Ivan Truski je eden najboljših hrvatskih pesnikov. V sledečih, več nego 8 knjigah bodo izšla vsa druga dela Truskova. Osobito slovenskej mladeži priporočamo to izdajo Truskovih del, ker najde v njih mnogo zabave in poduka, a zraven pa bodo tudi gmotno podpirala v izdavanji teh izvrstnih del slavnega pesnika.

2. „*Crstice o slovenskoj liturgiji*“ sastavio o. Šimun Milinović u Zadru, pre-tisnuto iz „Katoličke Dalmacije“ v knjižico s 160 stranimi. V tej knjižici lahko in razumljivo pisanej najde se vse, kar more naobraženega Slovana, a posebno svečenika zanimati o postanku, razvitku in sedanosti slovanske liturgije.

3. *Občina Družbovac* i njezini usrećitelji ili primjeri, kako se može ukresati, uzgojiti, učvrstiti i razširiti svijest naroda i živo pregnuće za napredkom, ako se hrani vidljivimi djeli iskrenih rodoljuba. Napisao Franjo Štepanek. Delo to je nagradila „Matica hrvatska“. Cena 70 nov. V tej knjigi se nahaja gotovo vse, kar je potrebno

znati vsakemu naprednemu občinarju, posebno pa občinskemu činovniku, učitelju, celo duhovniku. V obliki pripovedke se nam tukaj razlaga jasnim, mentorskim načinom, kako more nekoliko složnih rodoljubov iz zauemarijene in siromašne občine stvariti cvetečo, v kateri se po redu snujejo: gospodarska podružnica, zajednica za nabavljanje gospodarskega orodja, javna predavanja, gasilno društvo, vinarso društvo, dobrovoljno gledališče, ljudska knjižnica, občinska posejilnica in hranilnica, drevesnica, sušilnica, šolska hranilnica, pevsko društvo, zabavišče, bolnišnica, telovadnica, vodovod itd. Za vsako društvo ali zavod je sestavil pisatelj tudi pravila, s katerimi se morejo občinarji po raznih izprehembah prav lahko okoristiti. Vse te važne in koristne institucije se uvajajo v Družbovci po redu, tako rekoč ena za drugo, da ti srce od veselja igra pri čitanju te knjige. A kako in s čim se dosega tolik napredek? S slogo, nesebičnostjo in delavnostjo občinskega načelnika, župnika, trgovca, vlastelina, učitelja, beležnika. Sevda je v tej knjigi mnogo stvari preidealnih, ki bi se ne dale tako lepo izvesti v bitnosti, kakor osnova na papirju; ali moramo zopet trditi, da se še do zdaj ni bila napisala knjiga, ki bi tako na tanko potrebe in nevolje občinskega življenja predstavljala, in v kateri bi se nahajalo toliko dobrih nasvetov in napotkov za vsakega občinarja, kakor v tej. Slovenskim občinskim načelnikom in činovnikom, kakor tudi drugim izobražencem priporoča se gorko ta knjiga, ker se morejo iz nje mnogo dobrega za svoje ravnanje naučiti. —

4. *Južno-slovjenske narodne popievke*. Večim ih dielom po narodu sam sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio te izvorni im tekst pridodao Fr. Š. Kuhač. IV. knjiga III. i IV. svezak. U Zagrebu 1881. Tiskarna i litografija C. Albrechta. — S tem svezkom je dokončal mnogozasluzni in neutrudljivi F. Š. Kuhač četrtu knjigo svojih popievke, ali celoga dela še ne, kajti on želi izdati še peto knjigo, v katero bi še prišle preostale pesni, kakor patriotične, popotne, žalostinke, obredne, pobožne, otročje itd. V štirih izišlih knjigah je objavil Kuhač 1600 pesnij. Ogromno število! Vsi narodi hvalijo to izvrstno delo pa tudi veliko marljivost Kuhačevo, — a narod sam, kterege pesni je skozi 12 let zhiral ter mnogo svojega imetka pri tem potrosil, ne podpira ga dovoljno. Pa tudi mi Slovenci bi ne smeli pozabiti na to važno delo; vsaj premožnejši bi si mogli nabaviti ga, osobito čitalnice, pevska društva ter bolj premožne šole. Še zdaj se more celo delo dobiti pri izdajatelji za 20 gld. na enkrat, ali pa v obrokih po 2 gld. na mesec. Ako se vplača 6 gld., dobi se ena knjiga. —

5. a) *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Knjiga LVI. U Zagrebu 1881. Cena 1-50 for.

Obseg: 1. Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku od M. Valjavca (nadaljevanje 3.).

2. Hrvatska prije XII. vieka gledeć na zemljišni obseg od dr. Fr. Račkoga. I. dio.

3. Putovanja po balkanskom poluotoku XI. vieka od dr. P. Matkovića.

b) Knjiga LVII. U Zagrebu 1881. Cena 1-50 for.

Obseg: 1. Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku (ostanek). Od M. Valjavca.

2. Najnoviji prilozii na floru hrvatsku. Od Lj. Vukotinića. 3. Hrvatska prije XII. vieka glede na zemljišni obseg i narod. Od dr. Fr. Račkoga II. dio. 4. Borba za glagolicu na Lošinju. Od S. Ljubića. 5. Prvovjenčani vladaoći Bugara, Hrvata i Srba, i njihove krune. Od J. Kukuljevića Sakcinskoga. 6. K tvorbi imperfekta u slovenštini. Izpravlja M. Valjavec.

c) Knj. LVIII. 1. Prvovjenčani vladaoći Bugara, Hrvata i Srba, i njihove krune. Od J. Kukuljevića Sakcinskoga II. dio. 2. Pleme sucvetaka (Compositae) u Hrvatskoj dosad našastih. Od Lj. Vukotinića. 3. Uzrok munjotvornoj sili. III. razprava. Od M. Sekulića. 4. Prilozii k hrvatskoj gramatici i glasoslovju. Od dr. L. Geitlera. 5. Književna obrnana. Pitanje o godini smrti srbskoga cara Uroša V. i kralja Vukašina. Od VI. Kačanovskoga. — G. Valjavčeve razprave o slovenskem naglasu so jako zanimive in vsak slovenski

filolog bo rad segel po tej knjigi, kjer nam pisatelj z mnogimi dokazi potrjuje svoje nazore. — Kukuljevićeva razprava o prvovjenčanih vladarjih Bolgarov, Hrvatov in Srbov govori obširno o postanku teh treh držav ter o njihovih prvih kronanih vladarjih. Nekteri trdè, da je vsa razprava preobširno osnovana in da se mnogo stvari ponavlja, kar so že drugi dokazali. To je res, ali potrebno je to, da se ostalo razumi. Sploh pa je pisana razprava z onim starim patriotiènim navdušenjem, katero nahajamo v vseh spisih veterana hrvatskih historikov, in oni nimajo prav, ki mu to očitajo, saj temu možu menda vendar ne bode nobeden zanikal velikih zaslug za hrvatski in sploh za jugoslovanske narode, nego vsak mora priznati, da je ravno on s svojimi spisi najveè pripomogel k prosveti svojega naroda. — Za nas je pa posebno važna razprava Račkijeva. Uèeni historik razpravlja tukaj o mejah in ethnografiji hrvatske države do 12. veka. Ker je g. prof. Rutar v „Ljubljanskem Zvonu“ štev. 2. sl. v svojej razpravi: „Jedinstvo slovenskih dežel od 7. do 13. stoletja“ posegal deloma tudi v to vprašanje ter opiraje se na prejšnje izjave Račkijeve izrekel važno trditev, da je današnja provincijalna Hrvatska bila do IX. veka slovenska, izpregovoril bodem o svojem èasu tudi jaz o tem zanimivem vprašanji.

Drobnosti.

Slikar Munkácsy. Ko so l. 1848. Rusi na Ogersko prodrli, vrgli so med drugimi v Munkáçi na gornjem Ogerskem tudi uradnika Lip-a v jeèu, v kojoj je v kratkem umrl, zapustivši vdovo z dveletnim sinkom Mihalkom. Odgojo sirote prevzel je sorodni mu mizar, pri kojem se je Mihalko kljubu svojej antipathiji moral mizarstva poprijeti. Ko je šel v svet, pridružil se je tropi ciganov in hajdi z njimi v Budimpešto, kjer je mizarstvo popustil ter se popolnoma slikarstvu udal. Iz ljubezni do rojstnega kraja izbral si je ime Munkácsy. Leta 1864. prišel je za nekaj èasa na Dunaj, slikal je za tem v Monakovem v atelierji Adamovem ter šel od tod v Düsseldorf. Tam dogotovljena slika: „Zadnji dnevi obsojenca“, ki je bila l. 1870. v „Salonu“ razstavljena, ustanovila je njegovo slavo. Preselil se je v Pariz ter dovršil tam med drugimi posebno sledéèe slike: „Dve družini,“ „Milton narekuje svojima hèerkama izgubljeni raj,“ in danes je nekaj ubogi mizarček slaven slikar in bogat mož, ki je za svojo zadnjo veliko sliko: „Krist pred Pilatom“ prejel 300.000 frankov.

Omenjena slika je bila nedavno razstavljena v „umetniškem domu“ na Dunaji. Že po svojej velikosti — 41 oseb je na njej v naravnej velikosti naslikanih — dela izvanreden utis in vsakdo, ki stopi prviè pred njo, je kar omamljen. Perspektiva in karakteristika ste tako izvrstni, da je v Parizu dete, ko je prišlo z materjo pred podobo, tožilo, da sicer vidi, a ne èuje, kaj govoreè ti ljudje, kaj neki krièi tisti razsajalec vzadi, kako toži Kaifas Krista.

V prostranej dvorani sedi na vzvišenem mestu Pilat v togi s purpurom obrobljena. Okoli njega so višji duhovniki, starešine in pismarji; pred njim Krist v belej haljini, v katero ga je Herodes oblekel in za Kristom jeruzalemsko ljudstvo, ki je privrelo in kterega pritisk brani rimski vojak. To je scenerija, trenotek, v kojem Krist na Pilatovo vprašanje: „Ti si kralj judovski?“ odgovori: „Ti praviš!“ —

Naj se še tako odloèno mnoge prednosti o sliki naglašajo, to se mora priznati, da se umetniku Krist ni posreèil. Umetniški Kristov typ je trdno doloèen. Madone so se dolgo slikale z takozvanimi „Schlitzaugen“ na zlatem temelji, toda tisti dan, ki je porodil Sixtino, odloèil je za vse èase znaèaj madone. Kakor pa je Rafael madoni „den Goldgrund nach innen gelegt, in ihre Seele, aus der er leuchtend ihr durchs Auge strahlt“ (Felix Dahn, Bausteine I, 107), tako je stvaril Leonardo da Vinci

Kristovo podobo. Original Leonardove „Zadnje večerje“ je žalibog le slabo ohranjen, ali krasne kopije, kakor na pr. v minoritskeji cerkvi na Dunaji, in ohranjeni izvorni načrti nam v naš namen zadostujejo. Idi ter poglej tega Krista in potem Munkácsyjevoga; kakov razloček! Tam pri Leonardu „redet jeder Zug im Antlitz von dem Gewichte eines unendlich tiefen Leidens, das alle Kräfte der menschlichen Natur erschöpft . . . denn über diese Züge des leidenden Menschensohnes liegt ausgegossen eine wunderbare Ergebenheit, übermenschliche Ruhe und göttliche Siegesgewissheit“ (Leibing, Natur, Kunst u. Menschen in Oberit. str. 109). To pa, kar nam Munkácsy podaja, je kak za svojo stvar navdušen pridigar: Hus, Savanarola — k večjemu Krist, kakor ga podajeta Renan in pisatelj knjige „Der alte und der neue Glaube“ — David Strauss — ali to ni Krist sv. pisma. V „umetniškem društvu“, kjer je bilo ob enem razstavljenih mnogo M.-jevih slik v originalu ali v kopijah, videli smo tudi štiri razne studije, ktere je za svojega Krista napravil. Bil je s kraja še bolj posveten, še manj božje narave je bilo v njegovem obrazu. V zadnji obliki je polagal umetnik največjo važnost na narodni typ ter stvaril t. zv. „zgodovinskega Krista“, ki nas ne ogreva, ne gane, naše notranjosti ne prepriča. Občudovati moramo sicer umetnikovo spretnost, ali ne moremo se za njo navdušiti. Čudno pa je vsekako, da je nemška kritika, z malimi izjemami, hvalila postopanje umetnikovo. Posito, sed non concessio, da imajo prav s svojim „zgodovinskim Kristom“, ali pa more ta biti kdaj predmet pravej umetnosti? Gotovo, da ne. Le takov Krist, kakor ga poznamo iz sv. pisma, sme se v umetnosti predstavljati. Ta nedoslednost nemške kritike nas je temveč osupnola, ker se je na pr. soglasno G. Ebers obsojal, ko je svojemu romanu „Der Kaiser“ izpremenil načrt, ker so znanstvena preiskavanja drug rezultat, kakor se ga je bil nadejal, podala. „Ist das ein Dichter, der wegen einer neuentdeckten Papyrosrolle ein Kapitel seines Romanes umändern muss?“ očital mu je takrat po pravici Erich Schmidt. Gledé Munkácsy-jeve slike pa naj bi bila „zgodovinska (!) resničnost“ glavni smoter umetnosti? Sicer pa se umetnik tudi gledé kraja in oseb — Kaifas toži Krista pred Pilatom — ni držal natanko niti sv. pisma niti Renanove „Vie de Jésus“. Navzlic vsem prednostim pači vendar ta notranja pomanjkljivost sliko zeló in se ne more primerjati velikanskim delom starih umetnikov, akoravno bi morali to zahtevati, če pomislimo, kolike časti so skazovali umetniku njegovi rojaki.

J. B.

Kolonisacija Novaje zemlje. Pred nekimi tedni je objavil neki ruski dnevnik dopis iz Arhangelja, v katerem se poroča, da so Samojedi, ki so se iz Tundre na Novajo zemljo preselili, jako zadovoljni. Z lovom in ribarstvom so si že toliko pridobili, da so že nekaj posojila, danega jim v Tundri, vrnoli. Le drv jim pomajkuje. Dočim so jim prej reke toliko lesa na breg nanašale, da je bilo mogoče za celo leto se z lesom preskrbeti, morajo ga sedaj jako daleč iskat hoditi in ga še jako malo najdejo. Po poročilih colnega urada Arhangelškega iznašala je izvoznina iz Novaje zemlje v teku l. 1876—1880. poprečno vsako leto 11.523 rubljev, tedaj pripade vsakej tistih 8 ladij, ki pridejo vsako leto iz Novaje zemlje, delež 1440 rubljev. Vseh lovcev in ribičev na Novaji zemlji je 54, tedaj pride na vsakega 213 rub. Enake razmere so neki tudi na Murmanskem obrežji; produkti, ktere vsaka ladija izvažja, so vredni 1624 rub. in na vsakega delavca pride 232 rub. na leto. Predlagalo se je že mnogo, kako se naj severna Rusija kolonizuje. V osmej seji komisije, ki se bavi s kolonizacijo severne Rusije, predlagalo se je namreč, naj se na Novaji zemlji sezida samostan in hospital, kakor so to že davno storili na Soloveckih otokih, ki leže blizu Karelskega obrežja. Menihom pa naj dajo pravico, da smejo slobodno ribariti in na lov hoditi. Tako bodo ribiči in lovci, ki pridejo po letu na Novajo zemljo, z vsem preskrbljeni. Komisija je na dalje sklenola za to skrbeti, da se ta predlog kmalu izvrši. Važna bode za kolonizacijo Novaje zemlje gotovo tudi železna proga Arhangel—Petrograd, ktero hočejo v kratkem sezidati. —

Al. Hudovernik.

Her de Graetze et filius suus Hort. K članku: „Her de Graetze et filius suus Hort“ v 6. snopiči letošnjega „Kres-a“ str. 339—341. naj se pridene še sledeče pojasnjenje. Okrajšano ime: Her stoji gotovo za: Herman, ker nahajamo v istej listini tudi pričo: „Her. pincerna (ducis)“. Vojvode Bernharda „pincerna“ pa je bil po poročilu Ulriha Lichtensteinskega: Herman von Osterwitz („von Osterwitze der schenk Hermann“). — Da sta „Her de Graetze et filius suus Hort“ bila iz Gradca kraj Mislinje — Slovenje-gradčana, ne pa iz Gradca ob Muri, pričuje tudi ta okoliščina, ker ne nahajamo v genealogiji nemških Gradčanov nobenega člana z imenom: Herman. Koroškega vojvode Bernharda so spremljali in se mu v Loki poklanjali — le plemiči njegovih dežel, a v koroškem vojvodstvu je bil takrat tudi Slovenji Gradec.* Valvasor (lib. XI. fol. 212) je krivo storil, da je slovenje-graška plemiča: Perengera (anno 1220.) in Ortolfa (anno 1271.) dal v kranjskem Gradcu prebivati, česar ne potrjujejo diplomi, po katerih sta imela ta plemiča v Slovenjem Gradcu svoja stanovališča in posestva.

Gospodje slovenje-graški, ki so se še takrat pisali: de Graeze, Graetze, von Graeze, vzdržavali so se pogostoma na dvoru koroških vojvod, in Ulrih Lichtensteinski jih tudi omenja v svojem: „Frauendienstu“, vzlasi „Ottona in Ortolfa von Graeze“ kot spretna borilca na tournirih.

Ker v darilnem pismu vojvode Bernharda ne nahajamo nobenega štajerskega plemiča, Gradca na Kranjskem pa so še le začeli plemiči iz nemškega Gradca l. 1237. zidati, morala sta pričti: „Her de Graetze et filius suus Hort“ le Slovenje-gradčana biti. Nemški Gradčani iz one dobe, v kateri je bilo narejeno loško pismo vojvode Bernharda, znani so nam: Otto, Otokar in Dietmar.

Ime Herman je bilo pri Slovenje-gradčanih navadno (glej Froehlich, Diplom Styr. sac. II. fol. 194), dočim ga mi pri nemških Gradčanih ne najdemo. V Ulrih Lichtensteinovem „Frauendienstu“ omenjena plemiča: „Otto in Ortoolf von Graeze“ ima tudi Muchar za Slovenje-gradčana (Gesch. von Steierm. IV, 29 itd.).

Herman de Graetze stoji kot sedma priča v Bernhardovem darilnem pismu, vendar kot prvi med vasalli vojvode meranskega in mejnega grofa isterskega, za njim še le sledita meranska vasalla: Gerloch de Steine in Magens de Mengospurch, za temi pa sta podpisana: Ortoolfus dapifer, Herman pincerna ducis, in potem še le drugi plemiči iz koroškega vojvodstva.

Trinajst let pozneje (v listini patrijarha Bertholda 1228. 4. Kalendaris Novembris) pa se imenujejo: Heinricus de Graeze, Perengerus de Graeze, Ortoolfus scolaris de Graeze et frater ejus Fridericus. Herman de Graetze je tudi lahko na Kranjskem kakšno posestvo imel, saj ni Slovenji Gradec ravno tako daleč od kranjske dežele. Vsekako ga imam jaz tako dolgo za Slovenje-gradčana, dokler se nasprotno ne dokaže.

D. Trstenjak.

Učena poročila tujih strokovnjaških listov o Slovencih in slovenskej domovini. Zdavna že biva naš slovenski rod med vsemi sorodniki slovanskimi v najbližjej sosesčini z razsvetljenimi narodi inojezičnimi, ki se nam v svojih bogatih književnostih marsikdaj spominke zapustili o našem narodu, o naših tleh. Klasično smemo zvati domovino svojo, ki hrani mimo staroklasičnih in prirodnih znamenitostij še v svojih Prekmurcih in vzvodnih Štajercih pristno pokolenje panonskih Slovencev, očakov klasične staroslovensčine!

Za krasne slovenske pokrajine se vrlo zanimajo naši inojezični sosedge še dandanes,

* Lastnik slovenje-graškega okrožja je bil takrat Henrik IV., mejni grof isterski, vojvoda meranski; Domini de Graeze so bili njegovi vasalli. Provincijo Windischgraz je oglejska crkev še le l. 1248. dobila.

vzlasti Nemei! Leto za letom množijo se spisi o naših zemljah; ali ti spisi so raztrošeni po raznih strokovnjaških listih, kojih le piclo število v našo domovino zahaja. Ker pa jaz takega blaga obilo v roke dobivam, utegnel bi svojim učenim rojakom, osobito mlajšim pisateljem, ustreči, če jim kratko z naslovi* in obsegom stranij naznanjam, kar se tam o nas in naših krajih razpravlja. Za poskus podajem danes sledeče poročilo, da vidim, ali v obliki in obsegu ugaja učenim rojakom.

Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich hg. v. A. Conze & O. Hirschfeld. Wien 1877—81. — 8°. Jahrg. I—V (s podobami):

Letnik I. W. Gurlitt. Sammlung Millosicz (privatna zbirka na Dunaji); (17) Kopf einer weiblichen Gottheit, aus Aquileja s. 14/5**; (21) Männlicher Portraitkopf, aus Aquileja. — E. Majonica. Triest, Pola, Aquileja. s. 36/62. — F. Pichler. Inschriftenstein aus Pettau. s. 62/3. — Conze. Thetis und Achilleus (iz Rogatca). s. 73/76. — E. Majonica. Fälschungen aus Aquileja. s. 76/7. — Conze. Reliefstatuette aus Aquileja. s. 77/8. — A. Michaelis. Die Priaposara des Euporus aus Aquileja. s. 81/95. — R. Schoell. Mittheilungen aus Handschriften (Ernož, Celje, Ljubljana). s. 126/130. — O. H. Inschriften vom Helenenberge (na Koroškem). s. 171/2.

Letnik II. E. Majonica & R. Schneider. Bericht über eine Reise im westlichen Ungarn (konec iz I. letnika). IV. Steinamanger. s. 9/17. — E. Hörnes. Beschreibung griechischer Vasen in Triest. Sammlung Fontana — Museo Civico. s. 17/33 & 120/46, I. III. s. 56/72 (konec). — Otto Hirschfeld. Epigraphischer Bericht: Aquileja. s. 82/89; Noricum. s. 100/4. — W. Gurlitt. Sammlung Trau (privatna zbirka na Dunaji); (12) Hermes (najden v Ljubljani na posestvu g. Walther-a). s. 150; (41) Herakles gefunden 1860 auf d. Zollfelde. s. 157. — O. B. Vasen von Adria.

Letnik III. O. Hirschfeld. Epigraphischer Bericht: Aquileja s. 46/51; Pannonia superior (grad Trilek, Ptuj). s. 53/4; Noricum (Zollfeld, Klagenfurt). s. 54/6. — Sacken. Neuere Erwerbungen der Antikensammlung des A. h. Kaiserhauses; (22) Vom Magdalensberge in Kärnten s. 148/9; (23) Von Aquileja s. 149/50. — H. Majonica. Unedierte Inschriften aus Aquileja. s. 177/82. — W. Gurlitt. (Sammlung Trau): (75) Kopf eines Hermes aus Aquileja. s. 187; (78) Weibliches Köpfchen (iz Ljubljane). s. 187.

Letnik IV. W. Gurlitt. (Sammlung Trau): (8) Kleines Fragment eines blanken Metallspiegels aus Aquileja. s. 49; (39—45) 2 Fibeln aus Laibach. s. 50; (56—58) 1 Fibel aus Laibach. s. 50; (88) Schnallen (Helenenberg 1877) s. 51; (209) Kleiner runder silberner Untersatz aus Aquileja. s. 56; (221—26) spezifisch römische Schlüssel 1 aus Aquileja. s. 56; (251) Glocken aus Laibach (1872). H. 0/12. s. 57; Kurzes Schwert aus Grossdorf bei Gurkfeld (Kranjsko) s. 58; (275) Cirkel aus Aquileja. s. 58. — E. Majonica. Ausgrabungen in Ronchi und Aquileja. s. 82/97. — A. Heinrich. Grabstein in Cilli. s. 127/8. — A. v. Domaszewski. Bericht über eine Reise in Kärnten. s. 207/18. — J. Binder. Zu C. I. L. III. 5134 (Laibach). s. 224.

Letnik V. Gurlitt (Sammlung Trau): (310) Greifenklau (najden v Ljubljani, konec). — E. Majonica: Unedierte Inschriften aus Aquileja. s. 120/5. — O. Hirschfeld: Inschriften aus Kärnten. s. 223. — A. v. Domaszewski: Bericht über eine Reise in Kärnten. s. 125/30. — Inschriften aus Pola. s. 225/6. *Dr. Fr. Simonič.*

* Navlašče hočem ta naznanila z izvirnimi besedami podajati, ker iz lastne izkušnje vém, kake zmešnjave zakrivijo čestokrat prestave naslovov knjig in učenih razprav. To je zločesta navada nemška sedanjih dob gledé slovanske književnosti, kar ni, da bi se posnemalo, temveč ker morejo te beležke le našim učenim krogom služiti, nikar pa našemu ljudstvu!

** s. 14/5 = stran (Seite) od 14 do 15.

Knjige Matice slovenske za leto 1881. Matica slov. je izdala za l. 1881. sledeče knjige: 1. *Letopis Matice Slovenske* za leto 1881. Uredil dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški. 2. *Slovenska slovnica* po Miklošičevi primerjalni. Spisal J. Šuman. 3. *Somatologija ali nauk o človeškem telesu* učiteljskem in višjim učilnicam. Spisal dr. Jan. N. Woldfich. Po četrtem nat. poslov. Fr. Erjavce. 4. *Geometrija za učiteljska*. Po Močnikovi sestavi L. Lavtar, c. k. profesor na učiteljski v Mariboru. 5. *Prirodopis živalstva* s podobami. Za spodnje razrede srednjih šol. Izdelal dr. Alojzij Pokorny, poslovenil Fran Erjavce, profesor na c. kr. višji realki v Gorici. Tretje, po 15. nemškem povsem predelano izdanje s 522 podobami. — Prve tri knjige so se razposlale letnim udom Matičnim. — Iz računa Matičnega so razvidi, da ima Matica premoženja v gotovini 41.187 gld. 62 nov., v obligacijah pa 9760 gld. Matičnih udov je bilo ustanovnikov 345. letnikov 943, skupaj torej 1288. Knjigam po Matici izdanim se je cena izdatno znižala, tako da je zdaj malo da ne vsakemu mogoče si najvažnejših Matičnih knjig pribaviti. — Letošnji „Letopis Matice slov.“ je jako natančno ocenil g. prof. dr. G. Krek, a zavoljo pomanjkanja prostora moremo to oceno še le v 8. snop. našega lista prinešti.

Josipa Jurčiča Zbrani spisi: Založil in na svetlo dal „Odbor za Jurčičev spomenik“. Uredil Fr. Levce. I. zvezek: Deseti brat. V Ljubljani, 1882. Natisnila „Narodna tiskarna“. Str. 293 v sred. 8°. Cena 1 gld. — Vsi Jurčičevi spisi pridejo v desetih po 18 do 20 tiskanih pol srednje osmerke obsežnih zvezkih na svetlo. V prvih šestih zvezkih bodo romani, povesti in novele; v 7. in 8. zv. pesni, dramatični spisi, feuilletoni in nekateri politični članki; v 9. zvezku literarna ostalina, med njo na pol dovršeni roman „Slovenski svetec in učitelj“; v 10. zv. pa životopis s pis. podobo in raznimi njegovimi listi. Vsako leto namerjava odbor po tri zvezke izdati. Ker pa v to svrhu zloženi noveci (nekoliko nad 1000 gld.) nikakor ne zadostujejo, pozivlje se ves slovenski narod, da to podjetje kolikor mogoče gmotno podpira. —

Dr. Ivan Bleiweis Trsteniški. Nekrolog. Napisao dr. Bogoslav Šulek. Preštampano iz 53. kn. ak. rada. Dionička tiskara. Str. 43 v 8°. —

Prešeren v českem jeziku. Básně Františka Preširna. Přeložil a životopisem básnikovým opatřil Josef Penížek. Založil Ladislav Sehnal v Jičínu. Cena 70 nov.

Fran Kučelné, slovnica jezika bugarskog. Cena 2 franka ali 80 nove. To knjigo priporočamo tistim, ki se hočejo naučiti bugarskega jezika. Dobiva se pa pri pisatelji v Sofiji, Rue Banja Baši, maison d' Avram Davidov, parterre. *Al. H.*

Vasilij Vasiljevič Vereščagin, znani ruski slikar, postal je tudi pisatelj. Pred kratkim je izdal knjigo v ruskem jeziku, v kateri popisuje, kar je doživel v srednji Aziji in Indiji. Tej knjigi je dodanih mnogo slik. Njegova žena pa jo je prevedla na nemško, in prevod je nedavno v Lipskem izšel. *Al. H.*

Knjaz P. A. Vjasemsky zbrana dela VII. zvezek, izdal grof S. D. Šeremetjev. Petrograd 1882. — Knez Peter Andrejevič Vjasemsky se je porodil l. 1792. v Moskvi, stopil l. 1807. v službo pri ministerstvu zvananjih zadev, l. 1811. je prestopil k brambovcem. Leta 1827. je zapustil državno službo ter se popolnoma posvetil literaturi in poesiji. On je pisal lyrične in didaktične pesni. Umrl je leta 1878. *Al. H.*

Bolgarsko književno društvo v Sredci. Ko se je stvarila kneževina bolgarska, preselilo se je omenjeno društvo, ki je že izdalo dvanajst knjig „Periodičeskega spisanja“ na svetlo, iz Braille v Sredec (Sofjo), kjer ga je vzela država v svoje varstvo ter mu na leto po 12.000 fr. daruje. Pod uredništvom svojega predsednika V. D. Stojanova izdalo je društvo I. zvezek svojega organa: „Periodičesko spisanje na bulgar. kniž. družestvo“, ki nam do dobra svedoči, kako lepo se znanstveno delovanje v Bolgariji razvija. O zapopadku I. zvezka poročamo ob priliki obširnejše. —